

توزیع امکانات و خدمات شهری بر اساس عدالت اجتماعی (مورد شهر یاسوج)

مجید تیربند، دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد

مهری اذانی، استادیار گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد*

چکیده

انجام مطالعات شهری با دیدگاه عدالت اجتماعی در سال‌های اخیر به عنوان یکی از رویکردهای مهم شناخته شده است. در این رویکرد به شاخص‌های مختلفی پرداخته می‌شود که میزان دسترسی به خدمات شهری و ارزش افزوده زمین، از جمله مهمترین آنهاست. یکی از روش‌های بهینه ارائه خدمات برای تحقق این امر، تقسیم یک شهر به عنوان یک سیستم به مناطق مختلف و ارائه خدمات شهری متناسب با ویژگی جمعیتی است. روش این پژوهش، بر اساس هدف کاربردی و براساس ماهیت توصیفی-موردی و تحلیلی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از منابع موجود و برداشت‌های میدانی بوده و ابزار سنجش اطلاعات با استفاده از داده‌های آماری مدل‌های اسکالوگرام، تاکسنومی، موریس، ضریب ویژگی، استاندارد سازی داده‌های مختلف الجنس و شاخص مرکزیت مکانی تجزیه و تحلیل شده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که نواحی شهر یاسوج از نظر میزان دسترسی به امکانات و خدمات شهری تفاوت زیادی با هم نداشته، قیمت زمین و در نتیجه ارزش افزوده زمین در آن به طور معناداری از شاخص‌های مورد بحث پیروی می‌کند و خدمات ارائه شده بنا به موقعیت و نحوه توسعه شهر به شکل عادلانه تقسیم شده است و در نتیجه آن، ابتدا نواحی ۲ و ۱ شهری و سپس مناطق ۳ و ۴ به امکانات توسعه و ارزش افزوده دست یافته‌اند.

واژه‌های کلیدی: عدالت اجتماعی، خدمات شهری، قیمت زمین، ارزش افزوده زمین

مقدمه

در جغرافیای سنتی به بررسی روابط متقابل جوامع انسانی با محیط پرداخته می‌شود، لیکن در جغرافیای نوین فراتر از آن، انسان در این بررسی در کانون پژوهش‌ها قرار می‌گیرد (کلاول، ۱۳۷۳: ۲۲). تلفیق این دو رویکرد سنتی و مدرن موجب می‌شود که پیچیدگی‌های ناشی از این روابط شناسایی گردد، و از این ره آورد در حل مشکلات و بهینه کردن روابط در سکونتگاه‌های انسانی استفاده شود. امروزه در حل مشکلات و معضلات شهری ناشی از این ارتباط پیچیده، بر توزیع خدمات عمومی، عدالت اجتماعی و همچنین رفاه شهروندان تأکید می‌شود (قره‌نژاد، ۱۳۷۶: ۹۲)، زیرا تعادل فضایی در توزیع مراکز خدماتی در شهر و دستیابی به آن، مقدمات توسعه پایدار شهری را فراهم می‌آورد و نابسامانی در توزیع منطقه‌ای و محلی باعث دوری مناطق و محلات از عدالت اجتماعی می‌گردد (نسترن، ۱۳۸۰: ۱۴۵). از این رو، در بند اول چشم‌انداز برنامه جمهوری اسلامی در افق ۱۴۰۴ به ایجاد جامعه شهری توسعه یافته، مبتنی بر عدالت اجتماعی، حفظ کرامت و حقوق انسانی تأکید شده است (وارثی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۴۰). عدالت در روابط میان حکومت و مردم، رسوم و قراردادهای اجتماعی، قانون‌ها و برنامه‌ها و همچنین، در برخورد افراد با یکدیگر تبلور می‌یابد. همچنین، عدالت آن است که در اوضاع همسان، رفتار یکسان را داشته باشد و در اوضاع متفاوت، به تناسب توانایی‌ها، استحقاق و نیازهای افراد باشد. تحقق عدالت با دو گونه رفتار در ارتباط است: یکی رفتار حکومت و برنامه‌ریزان آن با شهروندان و دیگری رفتار شهروندان با یکدیگر. هر یک از اینها نقشی اساسی در تحقق یا عدم تحقق عدالت اجتماعی ایفا می‌کنند و تا هنگامی که ذهنیت، اعتقاد و عمل اینان

هماهنگ با هدف یاد شده نباشد، به عینیت در آمدن آرمان عدالت ناممکن خواهد بود. مطالعات نشان داده است که اجرای برنامه‌های عدالت اجتماعی و فقرزدایی به توسعه و پایداری آن منجر می‌گردد، زیرا فقر نه تنها مانعی برای توسعه و عاملی برای تخریب محیط زیست است، بلکه می‌تواند گاهی به آشوب‌های اجتماعی و عدم امنیت منجر گردد (قریان نیا، ۱۳۷۸: ۱۶۰، تأمین: ۱۳۷، ۱۳۲ و ایمانی، ۱۳۷۸: ۲۶۱).

در عدالت اجتماعی و شهر بیشتر بر سه مورد توزیع متوازن امکانات و خدمات شهری، رعایت حداقل‌ها در خدمات و امکانات شهری و ارزش افزوده زمین در شهر تأکید می‌گردد. رعایت عدالت اجتماعی در موارد فوق از دیدگاه‌های زیر مهم است: توزیع متوازن امکانات از طریق به حداکثر رساندن شعاع عملکردی امکانات که بهره‌برداری حداکثر از منابع را به دست می‌دهد. تمرکز امکانات و خدمات در یک نقطه باعث می‌شود که مصرف‌کنندگان خدمات فوق برای استفاده از آن مجبور به مراجعه به آن نقطه شوند که این امر تراکم آمد و شد شهری و ترافیک در آن منطقه را سبب می‌شود. لذا توزیع متوازن امکانات باعث سامان‌یابی ترافیک و روان‌سازی و کارایی ناوگان حمل و نقل شهری می‌گردد. تمرکز امکانات و خدمات در یک نقطه باعث افزایش سریع قیمت زمین و ایجاد سود برای صاحبان آن می‌گردد و بدین ترتیب نحوه تخصیص منابع باعث دامن زدن به فاصله طبقاتی می‌شود، در صورتی که توزیع متوازن امکانات و خدمات باعث می‌گردد که ارزش افزوده ایجاد شده در سطحی وسیع‌تر توزیع شده، مردم بیشتری از آن بهره‌مند گردند. تمرکز امکانات و خدمات در یک نقطه و بالا رفتن ارزش زمین، باعث احتکار زمین و معادلات ناسالم آن می‌گردد که خود به عنوان عاملی برای محدودیت در برنامه‌ریزی شهری

فضایی شده (Scout, 2005: 24-28)، خلق فضاهای محروم شهری را سبب می‌شود که این فضای محروم، مفهوم خوانایی فضای شهری را به چالش کشانده، قرائت نامطلوبی از فضا را سبب می‌شود؛ فضایی که نه تنها باعث نمی‌شود مردم خویش را در آن باز یابند و در آن احساس آرامش کنند، بلکه با ایجاد دگر جاها (فضاهای متعارض) محرک احساس اضطراب و عدم امنیت شده، شخصیت شهری ساکنان را به چالش می‌کشد (Fakooh, 2004: 208). در فرهنگ علوم سیاسی آمده است: «عدالت اجتماعی؛ یعنی با هر یک از افراد جامعه به گونه‌ای رفتار شود که مستحق آن است و در جایگاهی قرار گیرد که سزاوار آن است. به عبارت دیگر، هر فرد بر اساس کار، امکانات فکری و ذهنی و جسمی بتواند از موقعیت‌های مناسب و نعمت‌ها برخوردار شود. همچنین عدالت اجتماعی؛ یعنی کاربرد مفهوم عدل توزیعی نسبت به ثروت، دارایی، امتیازات و مزیت‌هایی که در یک جامعه انباشته شده است.» (آقا بخش، ۱۳۷۴، ۶۵). بنابراین، زدودن فقر از جامعه و کاهش نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، از اهداف توسعه و عدالت اجتماعی است. طرفداران سیاستگذاری منطقه‌ای بر این باورند که با کاستن از شکاف میان مناطق می‌توان از نابرابری میان گروه‌های اجتماعی کاست. اما در واقع معدودی از صاحب‌نظران چنین استدلال کرده‌اند که لازمه عدالت اجتماعی، کاستن از شکاف میان مناطق است؛ حتی اگر این عمل به ثروتمند شدن ثروتمندان در مناطق فقیر بینجامد (هنسن و هیگنز، ۱۳۶۷، ۳۶۲). در زمینه بیان مسائل و مشکلاتی که ذهن محققان را بر آن داشت تا این موضوع را برای پژوهش برگزینند، می‌توان به مواردی چون، آیا عدالت اجتماعی در ارتباط با پراکنش کاربری‌های

عمل می‌کند. توزیع نامتوازن امکانات و خدمات باعث شکل‌گیری محلات مرفه اجتماعی از یک طرف و محله‌های غیر برخوردار از طرف دیگر می‌گردد، که این محلات همراه با درآمد پایین و عدم دستیابی به حداقل استانداردها باعث تشدید دور بسته فقر گردیده، علاوه بر ارایه شهر نشینی غیر استاندارد باعث هرز روی نیروی انسانی از یک طرف و شکل‌گیری فرهنگ کجرو از سوی دیگر می‌گردد (افروغ، ۱۳۷۷: ۶۵).

رعایت عدالت و توزیع عادلانه منابع یکی از اصول اسلام بوده (سید قطب: ۱۳۷۹: ۳۴۶-۵۶)، در اصل‌های مختلف قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بر رعایت حقوق فردی و جمعی ملت در راستای اهداف عدالت اجتماعی تأکید شده است. در برنامه‌های توسعه بلند مدت (نخست وزیر: ۱۳۵۹، ۴۶) و برنامه‌های پنج ساله توسعه اجتماعی - اقتصادی - فرهنگی جمهوری اسلامی ایران نیز بر عدالت اجتماعی تأکید شده است (برنامه اول، دوم و سوم توسعه). بنابراین، رعایت عدالت اجتماعی به عنوان یکی از اهداف دولت جمهوری اسلامی ایران در برنامه‌ریزی‌های کلان ملی تا برنامه‌ریزی خرد ناحیه‌ای و شهری مد نظر قرار می‌گیرد. همه موارد فوق لزوم و ضرورت مطالعه عدالت اجتماعی در برنامه‌ریزی‌های شهری را برای به کارگیری نتایج حاصل و دستیابی به راهکارهای اجرایی مقابله با نابرابری‌های اجتماعی پیش پای ما می‌گذارد

بیان مسأله

قطبی شدن ساختار فضایی شهر بر اثر سیاست‌های مدیریتی در امتیاز دادن به یک محیط در جذب امکانات و خدمات و یا ناتوانی یک محیط در جذب امکانات و خدمات باعث افزایش کیفیت نامطلوب

اراضی در شهر یاسوج تناسب دارد؟ و یا آیا عدالت اجتماعی در رابطه با قیمت زمین شهری حد اعتدال را پیموده است و یا آیا کل جمعیت مناطق شهر یاسوج در ارتباط با عدالت اجتماعی و عدالت فضایی در دسترسی به خدمات و نیازهای خود در برنامه‌ریزی شهری توسط مسؤولان دارای همگونی و تجانس در مطلوبیت با زندگی است و آیا شهروندان یاسوجی در همه مناطق شهر به طور یکسان به امکانات و خدمات شهری دسترسی دارند و... از جمله مواردی بودند که اندیشه محققان این مقاله را بر آن داشت تا به بررسی آن پردازند.

مواد و روش

روش این پژوهش بر اساس هدف کاربردی و براساس ماهیت توصیفی-موردی و تحلیلی می‌باشد. بدین منظور در این پژوهش ابتدا شهر یاسوج به چهار ناحیه تقسیم و شاخص‌های مورد نظر برای سنجش این نواحی از طریق مشاهده و مصاحبه با مسؤولان روابط عمومی نهادهای مختلف جمع‌آوری شد. و پس از آن اطلاعات به روش‌های مختلف تحلیل آماری گردید. شاخص‌های مورد نظر در این تحقیق، امکانات آموزشی، بهداشتی-درمانی، مراکز اداری-انتظامی، فرهنگی-هنری، ورزشی، فضای سبز، تاسیسات زیربنایی و مراکز اقتصادی بودند. همچنین قیمت اراضی نیز به عنوان یک شاخص مهم مورد سنجش قرار گرفت. برای تحلیل‌های کمی از شش روش مجموع واحدها و مؤسسات در ناحیه، مدل ضریب ویژگی، استاندارد سازی داده‌های مختلف الجنس، مدل موریس، اسکالوگرام و تاکسونومی عددی استفاده شد. در نهایت، رتبه‌بندی نهایی از طریق میانگین‌گیری رتبه‌های حاصل از روش‌های

کمی ذکر شده انجام شد. از آنجایی که روش تجزیه و تحلیل تاکسونومی، یکی از روش‌های معمول در بررسی سطح توسعه مناطق یا نقاط مورد مطالعه و گروه‌بندی آنها در مجموعه‌های همگن است که در سال ۱۹۶۸ از سوی سازمان یونسکو برای سنجش سطح توسعه کشورها توصیه گردید. در این روش معمولاً یکی از نقاط مورد مطالعه به عنوان نقطه یا منطقه ایده آل انتخاب و نقاط یا مناطق دیگر بر مبنای آن درجه‌بندی می‌شوند. (کلاتری، ۱۴۹، ۱۳۸۰) و نیز مدل موریس الگویی است برای درجه‌بندی نواحی از لحاظ توسعه یافتگی (کالبدی-انسانی) که جدیدترین الگوی رسمی به کار گرفته شده در سطح جهانی است (معمارزاده، ۱۳۷۴:۱۸۵). شاخص مرکزیت مکانی و در پی آن، رتبه سلسله مراتبی یک سکونتگاه مشخص در یک منطقه تابعی است از توسعه نهادی آن که در آن خدمات و جمعیت به عنوان شاخص در نظر گرفته می‌شود (میسرا، ۱۳۵۲:۲۶).

مبانی نظری تحقیق

عدالت اجتماعی؛ مهمترین مؤلفه توسعه پایدار شهری ایده توسعه ابتدا در سال ۱۹۴۹ از سوی ترومن، رئیس جمهور وقت آمریکا مطرح شد (واستیوا، ۱۳۷۷: ۱۴). با بروز ضایعات زیست-محیطی، به ویژه در محیط‌های شهری، توسعه زیست-محیطی (۱۹۷۲) در اعلامیه کوکویوک به نوبه خود می‌توانست این واژه را وارد حوزه جغرافیا کند با وجود آن، هنوز رویکردهای موجود ناقص می‌نمود تا اینکه جنبش‌های زیست-محیطی، زمینه تشکیل کمیسیون مستقل جهانی در زمینه محیط زیست شد. متعاقب آن، ارایه گزارش آن با عنوان آینده مشترک ما (۱۹۸۷)، افکار عمومی را متوجه رویکرد جدیدی نمود که خانم

برانت لند از آن به عنوان توسعه پایدار یاد کرد؛ یعنی رفع نیازهای نسل حاضر بدون تضییع توانایی‌های نسل‌های آینده برای رفع نیازهایشان (صرافی، ۱۳۷۵: ۳۵). در این تعریف، حق هر نسل در برخورداری از همان مقدار سرمایه طبیعی که در اختیار دیگر نسل‌هاست، به رسمیت شناخته شده و استفاده از سرمایه‌های طبیعی در حد بهره آن مجاز شمرده است (WCED:1987:82). این توسعه در بر گیرنده دو واژه کلیدی است: یکی مفهوم نیازها، به ویژه نیازهای ضروری مردم فقیر جهان، که باید به آنها اولویت بیشتری داده شود و دیگری تفکر در محدودیت‌های تحمیل شده بر توانایی محیط برای پاسخگویی به نیازهای حال و آینده به وسیله فناوری و سازمان اجتماعی (وایلر، بیتلی، ۱۳۸۴: ۸۶). انسان عنصر اصلی سازنده شهر است و تجسم فضایی آرمان‌ها و اندیشه‌های انسان در محیط جغرافیایی در پهنه زمین شکل و ابعاد می‌گیرد (اذانی، ۱۳۸: ۵۱۰). با توجه به اینکه هم اکنون بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها متمرکز شده‌اند و چنین پیش‌بینی می‌شود که تا سال ۲۰۲۵ بیش از دو سوم جمعیت جهان ساکن شهرها خواهند شد (پاگ، ۱۳۸۳: ۱۹)، توسعه پایدار شهری یکی از مهمترین چالش‌های رو در روی اجتماع بشری در قرن بیست و یکم است. لذا توجه به توسعه پایدار شهری اجتناب ناپذیر است و لازم است شهرها در زمینه مشکلات ساختاری، نظیر کاهش فقر، ایجاد تغییرات اجتماعی، توسعه زیر ساخت‌ها، افزایش خدمات عمومی و غیره اقدام نمایند.

مفهوم عدالت اجتماعی همواره در فلسفه اجتماعی از اخلاق ارسطو به این طرف مطرح بوده است. در دو قرن اخیر، این موضوع از سوی هیوم و روسو مطرح و اصول عدالت اجتماعی از سوی بنتهام و میل فرمول‌بندی شد (دیوید هاروی، همان: ۹۸) و آثاری از راولز، رشر و رانسین نیز درباره این موضوع به جای مانده است، ولی تا سال ۱۹۶۰ عدالت اجتماعی وارد مباحث جغرافیایی نشده بود تا اینکه از اواخر دهه ۱۹۶۰، مفهوم و کارکرد عدالت اجتماعی وارد ادبیات جغرافیایی می‌شود و جغرافیای لیبرال و رادیکال را بیش از سایر مکتب‌ها تحت تاثیر قرار می‌دهد. این نوع جغرافیای مردمی که در جهت رسیدن به عدالت اجتماعی تلاش می‌کند، به پیشنهادهای پتروکروپتکین در زمینه پیکار علیه فقر، ناسیونالیسم اروپایی و نژادپرستی در بیش از یک قرن قبل باز می‌گردد (شکویی، ۱۳۸۲: ۱۸۹). مسائلی نظیر رفاه اجتماعی، نابرابری‌های شدید، فقر، شیوع امراض، نژادپرستی، قوم‌گرایی، جرم و جنایت، انتظار عمر، اصالت زن و آلونک نشینی که تا آن زمان در جغرافیا فراموش شده

تاریخچه مفهومی و پیشینه تحقیق

الف - در جهان

مفهوم عدالت اجتماعی همواره در فلسفه اجتماعی از اخلاق ارسطو به این طرف مطرح بوده است. در دو قرن اخیر، این موضوع از سوی هیوم و روسو مطرح و اصول عدالت اجتماعی از سوی بنتهام و میل فرمول‌بندی شد (دیوید هاروی، همان: ۹۸) و آثاری از راولز، رشر و رانسین نیز درباره این موضوع به جای مانده است، ولی تا سال ۱۹۶۰ عدالت اجتماعی وارد مباحث جغرافیایی نشده بود تا اینکه از اواخر دهه ۱۹۶۰، مفهوم و کارکرد عدالت اجتماعی وارد ادبیات جغرافیایی می‌شود و جغرافیای لیبرال و رادیکال را بیش از سایر مکتب‌ها تحت تاثیر قرار می‌دهد. این نوع جغرافیای مردمی که در جهت رسیدن به عدالت اجتماعی تلاش می‌کند، به پیشنهادهای پتروکروپتکین در زمینه پیکار علیه فقر، ناسیونالیسم اروپایی و نژادپرستی در بیش از یک قرن قبل باز می‌گردد (شکویی، ۱۳۸۲: ۱۸۹). مسائلی نظیر رفاه اجتماعی، نابرابری‌های شدید، فقر، شیوع امراض، نژادپرستی، قوم‌گرایی، جرم و جنایت، انتظار عمر، اصالت زن و آلونک نشینی که تا آن زمان در جغرافیا فراموش شده

بود، به سرعت مورد توجه جغرافیدانان قرار می‌گیرد و هر یک از این موضوع‌های، جغرافیای خاص خود را می‌یابد. یعنی برای نخستین بار، صدای بازماندگان در جوامع انسانی، در علم جغرافیا طنین‌انداز می‌گردد. بدینسان در سال ۱۹۷۰ به بعد، نظام ارزشی و نظام اخلاقی، تفکرات جغرافیایی را به مسیرهای تازه‌ای می‌کشاند.

عدالت اجتماعی در اواخر دهه ۱۹۶۰ وارد مباحث جغرافیا شد. دیوید اسمیت، نخستین جغرافیدانی بود که درباره کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی در جغرافیا صحبت کرد. این جغرافیدان برای بررسی کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی از شاخص‌های اجتماعی ذهنی و مقایسه عینی استفاده کرد که برای سنجش مورد اول از پرسشنامه و برای مورد دوم از مشاهده و آمار استفاده نمود. شاخص‌های مورد تأکید اسمیت را بهداشت، مسکن، خدمات عمومی، شادمانی خانوادگی، تعلیم و تربیت، فرصت‌های اشتغال، حقوق و مزد، خوراک، حق رأی، امید به زندگی، مصرف سرانه پروتئین حیوانی، درصد ثبت نام در مدارس، تعداد متوسط تلفن و روزنامه و نظایر آن تشکیل می‌داد (اسمیت: ۱۳۸۱: ۱۷۳-۱۶۰).

در دهه ۷۰ دیوید هاروی^۱ نیز با انتشار چهار مقاله به عدالت اجتماعی در جغرافیا پرداخت. مهمترین اثر وی در این ارتباط کتاب عدالت اجتماعی و شهری است که در سال ۱۹۷۳ منتشر شد و در سال ۱۳۷۶ به زبان فارسی ترجمه و چاپ گردید. هاروی نیز در مباحث عدالت اجتماعی بر چند نکته تأکید اساسی دارد. یکی از آنها عدالت بر اساس نیاز است. خوراک، مسکن، خدمات بهداشتی، تحصیلات، خدمات اجتماعی و خدمات مربوط به محیط زیست، کالاهای مصرفی،

تأسیسات تفریحی، دلپذیری محله و وسایل حمل و نقل، از نیازهای انسانی است که به زعم هاروی انسان‌ها به حداقلی از آن نیاز دارند و اگر چه این حداقل بر حسب زمان و مکان تصور ذهنی افراد متفاوت است، ولی با استفاده از برخی روش‌ها می‌توان حداقل قابل قبولی را تعیین کرد و آن را به عنوان رکنی از عدالت اجتماعی پذیرفت. دومین نکته مورد تأکید هاروی کمک به مصالح عمومی است. تخصیص منابع به یک منطقه بر مناطق دیگر اثر می‌گذارد (هاروی: ۱۳۷۶: ۷۹-۵۶)

ب- در ایران

به طور کلی بحث عدالت اجتماعی در ایران به صورت مستقیم و غیرمستقیم در کتاب‌ها، مقالات ارائه شده به سمینارها، کنگره‌ها و مجلات ادواری جغرافیا دیده می‌شود که در زمینه‌های مختلف نابرابری‌های جهانی، منطقه‌ای، درون شهری، روستا - شهری و مانند آن قابل تقسیم‌بندی هستند، اما مقالات و کتاب‌هایی که به زبان فارسی با بنیان‌های فلسفی به عدالت اجتماعی پرداخته باشند، محدودند که از آن جمله می‌توان آثار حسین شکویی اشاره کرد.

در بخش پایان‌نامه‌ها؛ پایان‌نامه‌ای با عنوان (شهر و عدالت اجتماعی مطالعه موردی شهر گنبد قابوس) در سال ۱۳۸۴ از سوی ابراهیم کلتی در مقطع دکترا در دانشگاه علوم و تحقیقات تهران دفاع شده است و نویسنده در آن به این نتیجه رسیده بود که ناحیه‌های شهری ۲،۴ و ۵ شهر مورد مطالعه دارای بیشترین امکانات و دسترسی نسبت به چهار ناحیه دیگر هستند. پایان‌نامه دیگری در همین زمینه از سوی دکتر موسوی در دانشگاه اصفهان دفاع شده است که نویسنده در آن به مطالعه موردی شهر

^۱ David Harvey

با عنوان شهر نشینی شتابان، آلونک نشینی در شهر تهران را بررسی کرده است. پیران در این مقالات سعی کرده است که وضعیت زندگی در آلونک‌های تهران، کیفیت مسکن در آنها، علل پیدایش آلونک نشینی و پیامدهای اجتماعی - اقتصادی آنها را بررسی نماید (پیران: ۱۳۶۶: ۶۶ - ۶۷). اکنون مطالعاتی که در گذشته در این زمینه صورت گرفته، ذهن محققان این پژوهش را بر آن داشت تا به سؤال‌هایی از جمله اینکه آیا توزیع خدمات و امکانات شهر یاسوج بر اساس عدالت اجتماعی بوده و آیا توزیع این خدمات بر قیمت اراضی شهر یاسوج تأثیری داشته است، در این پژوهش پاسخ گویند.

عدالت اجتماعی و شهر

مفهوم عدالت از منظرهای مختلف درخور بررسی است و مفاهیمی چون عدالت اجتماعی، عدالت فضایی عدالت جغرافیایی و عدالت محیطی نیز متاثر از چند بعدی بودن این مفهوم است، اما آنچه مهم است، این است که اساس هر گونه تغییر در سازمان فضایی در روابط اقتصادی و اجتماعی و توزیعی درآمد در جامعه اثر مستقیم می‌گذارد (مرصوصی، ۱۳۸۳: ۹۱). تقسیم‌بندی‌های مختلفی از عدالت از سوی صاحب‌نظران صورت گرفته است. برای نمونه، از عدالت تخصیصی، عدالت توزیعی، عدالت افقی و عدالت عمودی نام برده شده است (ماسگریو، ۱۳۷۲: ۳۱۴-۳۱۶). ماهیت عدالت اجتماعی را می‌توان در قالب سه معیار زیر عنوان نمود:

الف- نیاز:

نیاز مفهومی نسبی است. احتیاجات بشر و نیازهای انسانی ثابت نیستند و به شعور انسانی وابسته‌اند و به

گلیپایگان پرداخته است. ناصر شاه نوسی و همکاران در طرحی به نام « تعیین سطح توسعه یافتگی نواحی شهر مشهد » به رتبه‌بندی نواحی مختلف شهر مشهد براساس ۴۰ شاخص در گروه‌های مختلف اجتماعی - آموزشی، رفاه خانوار، رفاه اجتماعی، زیرساختی، با روش تاکسونومی عددی و مؤلفه اصلی پرداخته‌اند. در بخش مقالات علی محمد ظهرا بی و رضا مختاری ملک آبادی در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل شاخص‌های توسعه یافتگی مناطق یازده گانه شهر اصفهان، وضعیت توسعه یافتگی مناطق یازده گانه شهر اصفهان و درجه‌بندی آنها از نظر شهری را با استفاده از ۱۰ شاخص توسعه در قالب شاخص‌های اقتصادی، زیربنایی، فرهنگی، اجتماعی و آموزشی، بهداشتی و درمانی و با استفاده از روش رتبه بندی اسپیرمن محاسبه کرده‌اند. مقاله دیگری با عنوان «عدالت اجتماعی و فضای شهری» از سوی قهرمان خوشروی در نخستین همایش ملی عمران شهری در دانشگاه آزاد سنندج ارائه شده است. مورد دیگری نیز با عنوان تحلیل نابرابری اجتماعی در برخورداری از کاربری‌های خدمات شهری، مورد مطالعه شهر اصفراین از سوی حسین حاتمی نژاد و رحمت اله فرهودی و مرتضی محمد پورجباری در مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۵، پاییز ۱۳۸۷ به چاپ رسیده است. همچنین، کتابی در این خصوص از سوی عماد افروغ با عنوان فضا و نابرابری اجتماعی نشر یافته است. افروغ سعی کرده است که تأثیر فضا را بر رفتار افراد از طریق سنجش میزان سواد سرپرست خانوار، درآمد سرانه، سرانه زیر بنای مسکن، وضع مالیات مسکن و پایگاه شغلی افراد و تعیین ارتباط آنها با خرده فرهنگ کجروی ارزیابی کند (افروغ، ۱۳۷۷: ۵۴). پرویز پیران نیز تحقیق دیگری

موازات تحول جامعه، شعور و در نتیجه نیاز نیز تحول می‌یابد (هاروی، ۱۳۷۶: ۱۰۲). افراد دارای حقوق مساوی در بهره‌برداری از منابع و امتیازات هستند، ولی نیاز همه مشابه نیست. تساوی در بهره‌برداری از دیدگاه افراد به صورت تخصیص نابرابر منافع جلوه‌گر می‌شود (Runciman, 1966: 21).

ب- کمک به مصالح عمومی (منفعت عمومی):

در واقع، روشن است که اشخاصی در ایجاد منافع یا مصالح عمومی برای شهروندان نقش دارند، خود را نسبت به کسانی که منافع عمومی کمتری ایجاد می‌کنند، دارای استحقاق بیشتری می‌دانند.

ج- استحقاق:

افرادی که با مشاغل سخت و پرمشقت در ارتباط هستند، نسبت به دیگران حق بیشتری مطالبه می‌کنند. در چارچوب جغرافیایی، تخصیص منابع اضافی برای جبران مشکلات اجتماعی و طبیعی خاص هر منطقه به شمار می‌آید (هاروی، ۱۳۷۶: ۱۰۹). در جغرافیای انسانی و جغرافیای شهری، نقش عدالت اجتماعی و رفاه اجتماعی مطرح شده و جغرافیای انسانی، تنها در راه بهبود بخشیدن به محیط زندگی انسان و تأمین رفاه اجتماعی او اعتبار علمی یافته است، اما باز هم در نوشته‌ها و کتاب‌های جغرافیای انسانی و جغرافیای شهری، مخصوصاً "کتاب‌هایی که در جهان سوم منتشر شد، از عدالت اجتماعی سخنی به میان نیامد (شکویی، ۱۳۷۳: ۵۳). هارولد وود به عنوان نخستین کسی که از توسعه جغرافیایی در برابر توسعه اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی یاد کرد، به چند عامل، از جمله عدالت اجتماعی، تکنولوژی مهار شده، کنترل آلودگی‌های محیط زیست، سلامتی و رفاه اجتماعی

جامعه، کیفیت زندگی، تهیه سرمایه لازم برای مناطق کم توسعه - بدانسان که در جغرافیای کاربردی مورد بحث است - تکیه می‌کند (شکویی، ۱۳۷۷: ۱۶۳). بنا بر این عدالت اجتماعی باید در برگیرنده عدالت توزیعی و تخصیصی باشد، زیرا نمی‌توان منافع عمومی، نیازها و استحقاق شهروندان را بدون معیارهای توزیعی و تخصیصی در نظر گرفت. لذا هرگونه برنامه‌ریزی شهری که بر عدالت اجتماعی در شهر مبتنی باشد، باید هم در توزیع نیازها، منافع عمومی و استحقاق افراد و هم در تخصیص آنها مؤثر باشد. از جمله این عوامل که برای دست‌یابی به عدالت اجتماعی در برنامه‌ریزی‌های شهری باید رعایت نمود، توزیع متناسب امکانات و خدمات شهری و استفاده صحیح از فضاهاست. در این خصوص کاربری‌ها و خدمات شهری عواملی هستند که به تناسب نیازهای جمعیتی، افزایش منافع عمومی و توجه به استحقاق و لیاقت افراد می‌تواند با برقراری عادلانه‌تر، عدالت اجتماعی، اقتصادی و فضایی را در مناطق شهر برقرار کنند. لذا توزیع نیافتن متناسب امکانات و خدمات شهری می‌تواند به برهم زدن جمعیت و عدم دسترسی آسان شهروندان به خدمات مورد نیاز و نیز افزایش قیمت زمین و دوقطبی شدن شهر بینجامد و این با عدالت اجتماعی در برنامه‌ریزی شهری در تضاد است.

ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی شهر یاسوج

شهر یاسوج در شمال شرقی استان کهگیلویه و بویراحمد قرار گرفته است. این شهر در سال ۱۳۴۲ با سیمایی دولتی و برای حصول به اهداف اولیه اجتماعی و سیاسی به وسیله دولت بنیاد گذاشته شد. مهمترین دستاوردهای این شهر عبارت بوده‌اند از:

زمینه مهاجرت از مناطق اطراف به منطقه یاسوج فراهم آمد. این شهر در سال‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است. گسترش سریع شهر باعث متصل شدن روستاها و مناطق اطراف به شهر شده است. شهری که با اصول شهرسازی ساخته می‌شود، بی‌شک باید دارای نظم‌ی اصولی و گسترش کنترل شده باشد. بنابراین، رعایت نشدن چنین مسائلی در روند و جهت گسترش، به ضمیمه شدن مناطق روستایی با بافتی ناهماهنگ به شهر منجر می‌شود مشکلاتی را به بار می‌آورد. شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵ دارای جمعیتی بالغ بر ۹۷۴۰۰ نفر بوده است و بر آورد می‌شود در سال‌های ۱۳۹۰، ۱۳۹۵، ۱۴۰۰، به جمعیت ۱۱۴۰۰۰، ۱۳۰۰۰۰ و ۱۴۴۰۰۰ نفر برسد. بر اساس ارزیابی‌های کالبدی انجام گرفته، هم اکنون شهر دارای پتانسیل اسکان ۱۷۹۸۵۱ نفر است که تا سال ۱۴۰۰ و پس از آن پاسخگوی رشد جمعیت خواهد بود. از نظر تقسیمات کالبدی، شهر به چهار ناحیه و ۲۳ محله تقسیم شده است و سازمان‌های اجرایی باید در این چهار چوب نسبت به توزیع و ارائه خدمات اقدام نمایند.

ناحیه بندی شهر

ابتدا شهر با توجه به ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی (درآمد، وضع سواد، کارکرد محلات و بافت کالبدی) به ۲۳ سلول همگن تقسیم بندی و با توجه به همگنی‌های به دست آمده در مطالعات مقدماتی شهر، به چهار ناحیه همگن تقسیم شده است: شکل (۱).

تحول فرهنگی و اجتماعی روستاهای اقماری، مرکزیت اداری و سیاسی، مرکز بزرگ خدمات درمانی، مرکز آموزش عالی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، مرکز خدمات برق رسانی روستاهای اقماری، واسطه انتقال خدمات شهرهای بزرگ به مناطق روستایی کوچکتر، مرکزیت عمده تجاری و خدمات جمعیت ثابت و کوچنده. همچنین، در گستره فعلی فیزیکی و وضعیت استقرار از نظر توپوگرافی و نیز بهره‌گیری از امکانات طبیعی و فیزیکی منطقه در خدمت ساکنان بوده است (دهاقانی، ۱۳۷۴: ۵۲۵) و نخستین شهر از نظر جمعیت با ۸۷۷۹۰ نفر در سال ۱۳۸۳ بوده که به عنوان مرکز استان و حوزه نفوذ شهرها و روستاهای شرق و شمال غربی عمل می‌کند. این شهر در کنار رودخانه بشار در منطقه کوهستانی کم شیب با ارتفاع ۲۲۰۰ متر از سطح دریا واقع شده است. اگر چه سابقه سکونت شهری در محل کنونی شهر به دوهزار سال پیش در (منطقه تل خسرو در ۶ کیلومتری جنوب شهر یاسوج) بر می‌گردد، ولی سابقه سکونت فعلی در شهر یاسوج به حدود سال ۱۳۰۶ تا ۱۳۰۷ می‌رسد که دولت تصمیم گرفت در این منطقه نفوذ نماید و قوایی به فرماندهی یکی از امرای ارتش از طریق اردکان (شمال شهر) به این ناحیه گسیل داشت که به واسطه مقاومت عشایر و وقوع درگیری‌های شدید هر دو طرف متحمل تلفات فراوانی گردیدند و در سال ۱۳۰۹ قوای نظامی به منطقه سررود وارد و مقدمات ایجاد شهری در تل خسرو شروع شد و در این مدت حدود ۱۰ دستگاه خانه بزرگ برای رؤسای ادارات و ۱۰۰ دستگاه خانه کوچک باری اسکان عشایر ساخته شد و

شکل شماره ۱- محله بندی و ناحیه بندی شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵ (طرح جامع شهر یاسوج ۱۳۸۵)

ناحیه ۱

ناحیه یک در شرق یاسوج واقع شده است و چند کوی کارمندان اداری و منازل ساده در این منطقه قرار دارد. این ناحیه در سال ۱۳۸۵ دارای جمعیتی بالغ بر ۲۴۳۶۱ نفر بوده است و برآورد می‌شود در سال‌های ۱۳۹۰، ۱۳۹۵، ۱۴۰۰ به جمعیت ۲۸۸۵۴، ۳۲۸۷۵ و ۳۶۴۱۶ نفر برسد. از نظر تقسیمات کالبدی ناحیه یک در برگیرنده محلات ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ است. سطح کل اراضی ناحیه ۱ هم اکنون ۳۹۱۴۹۰۰ متر مربع است که ۲۱ درصد کل مساحت شهر را شامل می‌شود. از کل سطوح این ناحیه ۲۴ درصد به معابر، ۲۹ درصد به مناطق مسکونی، ۱۵ درصد به اراضی بایر، ۵ درصد به باغ و بقیه به خدمات شهری اختصاص دارد، (جدول ۱). تراکم ناخالص آن ۵۷ نفر در هکتار است و برآورد می‌شود که در سال ۱۴۰۰ این تراکم به ۹۴ نفر در هکتار برسد.

بیشتر آنها بازاریان و افراد با درآمد بالا هستند و جمعیت این منطقه که بخش شمالی شهر و تا حدودی مرکز شهر ساکن‌اند، دارای وضعیت اقتصادی خوبی هستند. این ناحیه در سال ۱۳۸۵ دارای جمعیتی بالغ بر ۲۶۱۵۵ نفر بوده است و برآورد می‌شود در سال‌های ۱۳۹۰، ۱۳۹۵ و ۱۴۰۰ تعداد آنها به ۳۰۶۳۹، ۳۴۹۰۹ و ۳۸۶۶۸ نفر برسد. از نظر تقسیمات کالبدی ناحیه ۲ در برگیرنده محلات ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱ و ۱۲ است و سازمان‌های اجرایی و متولیان امور اجرایی و برنامه‌ریزی باید در این چارچوب نسبت به توزیع و ارائه خدمات اقدام نمایند. سطح کل اراضی ناحیه ۲ هم اکنون ۳۰۶۳۱۲۵ متر مربع است که ۱۷ درصد کل سطح شهر است و ۳۲ درصد به معابر، ۳۳ درصد مسکونی و ۱۲ درصد به اراضی بایر و بقیه به خدمات شهری اختصاص یافته است و تراکم ناخالص آن نیز ۷۷ نفر در هکتار است، (جدول ۲). برآورد می‌گردد که در سال ۱۴۰۰ این تراکم به ۱۲۶ نفر در هکتار برسد.

ناحیه ۲

ناحیه ۲ در قسمت شمال و در مناطق مرکزی قرار گرفته است. این بخش مرکز اقتصادی شهر است و

جدول شماره ۱- سطوح مسکن و خدمات وضع موجود ناحیه ۱ شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵ (طرح جامع شهر یاسوج ۱۳۸۵)

جمعیت ۲۲۲۰۱				کاربری	عملکرد
سزانه (متر مربع)	نسبت (در صد)	سطح (متر مربع)	تعداد		
۵۱,۷۰	۲۹,۳۲	۱۱۴۷۹۱۱	۳۳۳۶	مسکونی	
۰,۲۷	۰,۱۵	۵۹۹۸	۸	مهد کودک	
۰,۶۶	۰,۳۷	۱۴۵۴۷	۱۳	دبستان	
۰,۷۸	۰,۴۴	۱۷۳۹۰	۱۴	راهنمایی	
۰,۶۱	۰,۳۵	۱۳۵۶۴	۱۲	دبیرستان	آموزشی
۱,۲۵	۰,۷۱	۲۷۶۶۳	۱۵	هنرستان	
۰,۰۸	۰,۰۵	۱۸۵۲	۲	فنی و حرفه‌ای	
۰,۰۰	۰,۰۰	۰	۰	سایر آموزشی	
۳,۶۵	۲۰,۷	۸۱۰۱۵	۶۴	جمع آموزشی	
۱,۴۲	۰,۸۱	۳۱۶۳۰	۱۴	آموزش عالی	
۱,۰۹	۰,۶۲	۲۴۱۰۵	۱۵۸	تجاری	
۳,۳۴	۱,۹۰	۷۴۱۸۹	۴۴	اداری	
۰,۱۲	۰,۰۷	۲۶۷۳	۴	انتظامی	کاربری های شهری
۰,۰۰	۰,۰۰	۶۲	۱	بهداشتی	
۰,۱۲	۰,۰۷	۲۶۹۹	۲	درمانی	
۰,۳۳	۰,۱۸	۷۲۱۸	۵	فرهنگی	
۰,۲۸	۰,۱۶	۶۲۰۹	۷	مذهبی	
۰,۳۲	۰,۱۸	۷۰۲۷	۲۹	صنعتی	
۰,۷۸	۰,۴۴	۱۷۳۳۴	۹	ورزشی	
۰,۰۹	۰,۰۵	۱۹۷۱	۴	گردشگری	
۹,۰۱	۵,۱۱	۱۹۹۹۹۸	۱۷	فضای سبز	
۰,۰۱	۰,۰۱	۲۸۸	۱	خدمات اجتماعی	
۰,۰۳	۰,۰۲	۶۹۳	۵	تاسیسات	
۰,۲۸	۰,۱۶	۶۳۱۸	۵	تجهیزات	
۰,۰۱	۰,۰۱	۲۸۸	۱	ارتباطات و مخابرات	
۰,۹۹	۰,۵۶	۲۲۰۴۸	۱۰	حمل و نقل و انبار	
۴۳,۵۰	۲۴,۶۷	۹۶۵۹۱۵	-	معابر	
۱۱۷,۰۶	۶۶,۶۰	۴۵۹۰۷۴	۲۷۱۸	جمع کاربری های شهری	

اطلاعات کارشناسی شده توسط نگارندگان

جدول شماره ۲- سطوح مسکن و خدمات وضع موجود ناحیه ۲ شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵ (طرح جامع شهر یاسوج ۱۳۸۵)

جمعیت ۲۳۵۷۴				کاربری	عملکرد
سرانه (متر مربع)	نسبت (در صد)	سطح (متر مربع)	تعداد		
۴۲,۵۴	۳۲,۸۱	۱۰۰,۵۱۵۰	۳۲۷۷	مسکونی	
۰,۰۹	۰,۰۷	۲۰۱۶	۶	مهد کودک	
۱,۰۱	۰,۷۸	۲۳۸۹۵	۲۵	دبستان	
۰,۸۵	۰,۶۵	۱۹۹۷۰	۱۶	راهنمایی	
۱,۶۶	۱,۲۸	۳۹۲۳۷	۳۲	دبیرستان	
۰,۰۴	۰,۰۳	۸۸۵	۲	هنرستان	آموزشی
۰,۰۰	۰,۰۰	۰	۰	فنی و حرفه ای	
۰,۰۹	۰,۰۷	۲۱۰۲	۳	سایر آموزشی	
۳,۷۳	۲,۸۸	۸۸۱۰۶	۸۴	جمع آموزشی	
۲,۳۸	۱,۸۴	۵۶۳۲۴	۲۴	آموزش عالی	
۴,۰۰	۴,۰۹	۹۴۵۵۶	۱۰۷۵	تجاری	
۴,۹۱	۴,۷۸	۱۱۵۹۱۵	۹۱	اداری	
۰,۹۵	۰,۷۳	۲۲۳۵۶	۱۶	انتظامی	کاربری های شهری
۰,۱۱	۰,۰۹	۲۷۱۵	۲	بهداشتی	
۱,۸۴	۱,۴۲	۴۳۳۷۹	۸۰	درمانی	
۰,۲۶	۰,۲۰	۶۰۶۹	۶	فرهنگی	
۰,۹۳	۰,۷۲	۲۱۹۲۹	۹	مذهبی	
۰,۸۵	۰,۶۶	۲۰۰۸۰	۱۴۸	صنعتی	
۰,۹۶	۰,۷۴	۲۲۶۰۷	۸	ورزشی	
۰,۰۵	۰,۰۴	۱۱۲۸	۲	گردشگری	
۱,۹۲	۱,۴۸	۴۵۳۷۱	۳	فضای سبز	
۰,۰۵	۰,۰۴	۱۱۷۴	۳	خدمات اجتماعی	
۰,۱۴	۰,۱۱	۳۳۳۶	۴	تاسیسات	
۰,۰۸	۰,۰۶	۱۸۷۰	۳	تجهیزات	
۰,۰۴	۰,۰۳	۹۵۹	۹	ارتباطات و مخابرات	
۱,۱۱	۰,۸۵	۲۶۱۳۲	۵۴	حمل و نقل و انبار	
۴۱,۳۱	۳۱,۸۷	۹۷۶۲۸۸	-	معابر	
۱۰۸,۱۴	۸۳,۴۳	۲۵۵۵۴۴۵	۴۸۹۸	جمع کاربری های شهری	

اطلاعات کارشناسی شده توسط نگارندگان

ناحیه ۳

ناحیه ۳ در قسمت جنوبی شهر واقع شده، ساکنان آن را افراد با درآمد متوسط هستند، ولسی بیشتر کاربری‌های اداری، فرهنگی، تفریحی و آموزشی در این بخش قرار دارد. این ناحیه در سال ۱۳۸۵ دارای جمعیتی بالغ بر ۱۴۵۱۲ نفر بوده است و بر آورد می‌شود که در سال‌های ۱۳۹۰، ۱۳۹۵ و ۱۴۰۰ به جمعیت ۱۷۰۰۰، ۱۹۳۶۹ و ۲۱۴۵۵ نفر برسد. از نظر تقسیمات کالبدی ناحیه سه در بر گیرنده محلات ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶ و ۱۷ است (نقشه ۴)، و سازمان‌ها و عوامل اجرایی و برنامه‌ریزان شهری باید بر اساس این چارچوب نسبت به توزیع و ارائه امکانات و خدمات اقدام نمایند. سطح کل اراضی ناحیه ۳ هم اکنون ۳۹۴۲۹۳۷ متر مربع است که ۲۱ درصد کل شهر است. از کل سطوح اراضی این ناحیه، ۱۷ درصد به معابر، ۱۷ درصد به مسکونی، ۱۱ درصد به اراضی بایر، ۱۷ درصد به اراضی کشاورزی، ۸ درصد به سطوح نظامی و باقی مانده آن به خدمات شهری اختصاص دارد (جدول ۳). تراکم ناخالص آن نیز ۳۳ نفر در هکتار است که بر آورد می‌شود این تراکم در سال ۱۴۰۰ به ۵۴ نفر در هکتار برسد.

ناحیه ۴

ناحیه ۴ در قسمت غربی شهر قرار دارد و ساکنان آن مهاجران از مناطق مختلف حوزه نفوذ با درآمد متوسط و کم هستند. این ناحیه در سال ۱۳۸۵ دارای جمعیتی معادل ۳۲۱۰۲ نفر بوده است و برآورد می‌شود که در سال‌های ۱۳۹۰، ۱۳۹۵ و ۱۴۰۰ به جمعیت ۳۷۶۰۷، ۴۲۸۴۷ و ۴۷۴۶۱ نفر برسد. از نظر تقسیمات کالبدی

ناحیه ۴ در برگیرنده محلات ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲ و ۲۳ است، که با توجه به عوامل فوق، سازمان‌های اجرایی و برنامه‌ریزان شهری باید در این چارچوب به ارائه و توزیع خدمات پردازند. سطوح کل اراضی ناحیه ۴ هم اکنون ۷۲۹۹۶۰۵ متر مربع است که ۴۰ درصد کل شهر است. از کل این سطوح، ۲۰ درصد به معابر، ۱۸ درصد به سطوح مسکونی، ۲۷ درصد به اراضی بایر، ۱۵ درصد به اراضی کشاورزی و بقیه به خدمات شهری اختصاص دارد، (جدول ۴). تراکم ناخالص آن ۴۰ نفر در هکتار است و بر آورد می‌شود که در سال ۱۴۰۰ این تراکم به ۶۰ نفر در هکتار برسد.

پراکنش جغرافیایی امکانات و خدمات شهری در

محلات شهر یاسوج

امکانات و خدمات شهری طیف وسیعی از شاخص‌ها را در بر می‌گیرد، لذا در این جا با توجه به بحث‌های انجام شده قبلی، مهمترین موارد این خدمات که از سوی پیشگامان مباحث عدالت اجتماعی و شهر نیز مورد توجه بوده‌اند، برای پوشش دادن به نیازهای اساسی مورد تأکید، انواع دسترسی‌های ضروری و خدماتی، همچون کاربری‌های: (آموزشی، بهداشتی و درمانی، زیر بنایی، اداری و انتظامی، معابر شهری، ورزشی، فضای سبز عمومی، تجاری، مراکز اقتصادی، فضاهای فرهنگی و هنری، اداری، تأسیسات و تجهیزات، گورستان‌ها، کاربری‌های مذهبی، حمل و نقل و انبار، به شرح زیر (جدول ۵) بررسی می‌شوند.

جدول شماره ۳- سطوح مسکن و خدمات وضع موجود ناحیه ۳ شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵ (طرح جامع شهر یاسوج ۱۳۸۵)

جمعیت ۱۳۰۸۰				کاربری	عملکرد
سرانه (متر مربع)	نسبت (در صد)	سطح (متر مربع)	تعداد		
۵۰,۵۰	۱۶,۷۶	۶۶۰۱۸۷,۹۶	۱۷۴۶	مسکونی	کاربری های شهری
۰,۰۵	۰,۰۲	۷۰۲,۳۰	۱	مهد کودک	
۰,۴۴	۰,۱۴	۵۷۰۳,۴۰	۷	دبستان	
۰,۵۱	۰,۱۷	۶۷۲۹,۳۵	۷	راهنمایی	
۱,۲۰	۰,۴۰	۱۵۶۶۴,۴۷	۱۱	دبیرستان	
۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰	هنرستان	
۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰	فنی و حرفه ای	
۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰	سایر آموزشی	
۲,۴۰	۰,۷۳	۲۸۷۹۹,۷۱	۲۶	جمع آموزشی	
۳۲,۸۸	۱۰,۹۰	۴۲۹۸۹۹,۵۹	۴۳	آموزش عالی	
۱,۱۱	۰,۳۷	۱۴۴۴۶,۴۵	۱۵۰	تجاری	
۱۰,۵۷	۳,۵۰	۱۳۸۱۴۱,۰۴	۱۱	اداری	
۱,۵۷	۰,۵۲	۲۰۴۶۱,۲۲	۱۴	انتظامی	
۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰	بهداشتی	
۲,۶۸	۰,۸۹	۳۴۹۸۸,۵۰	۱۱	درمانی	
۰,۰۵	۰,۰۲	۶۴۹,۸۰	۱	فرهنگی	
۰,۱۶	۰,۰۵	۲۱۰۱,۹۳	۲	مذهبی	
۱,۸۵	۰,۶۱	۳۴۲۱۶,۰۳	۵۲	صنعتی	
۰,۱۲	۰,۰۴	۱۵۰۶,۴۵	۴	ورزشی	
۴,۶۲	۱,۵۳	۶۰۳۳۴,۱۵	۴	گردشگری	
۷,۵۵	۲,۵۰	۹۸۶۹۴,۹۷	۱۰	فضای سبز	
۰,۵۱	۰,۱۷	۶۷۱۸,۴۵	۳	خدمات اجتماعی	
۰,۹۴	۰,۳۱	۱۲۲۳۰,۰۳	۹	تاسیسات	
۲,۶۶	۰,۸۸	۳۴۷۸۹,۲۲	۶	تجهیزات	
۰,۰۱	۰,۰۰	۱۲۲,۶۶	۳	ارتباطات و مخابرات	
۰,۶۳	۰,۲۱	۸۲۷۴,۱۸	۱۲	حمل و نقل و انبار	
۵۱,۲۵۴	۱۶,۹۹	۶۷۰۰۰۴,۰۴	-	معابر	
۱۷۱,۸۵	۵۶,۹۸	۳۲۶۶۵۶۸,۴۲	۲۱۸۷	جمع کاربری های شهری	

اطلاعات کارشناسی شده توسط نگارندگان

جدول شماره ۴- سطوح مسکن و خدمات وضع موجود ناحیه ۴ شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵ (طرح جامع شهر یاسوج ۱۳۸۵)

جمعیت ۲۸۹۳۵			تعداد	کاربری	عملکرد
سرانه (متر مربع)	نسبت (در صد)	سطح (متر مربع)			
۴۵,۰۹	۱۷,۸۷	۱۳۰۴۶۳۰,۷۸	۴۳۳۸	مسکونی	
۰,۰۵	۰,۰۲	۱۴۲۱,۴۸	۵	مهد کودک	
۰,۷۲	۰,۲۸	۲۰۷۸۳,۴۹	۱۶	دبستان	
۰,۶۱	۰,۲۴	۱۷۵۹۹,۶۲	۱۳	راهنمایی	
۰,۲۷	۰,۱۱	۷۷۶۵,۰۶	۷	دبیرستان	آموزشی
۰,۱۰	۰,۰۴	۲۹۵۵,۳۵	۳	هنرستان	
۰,۶۴	۰,۲۵	۱۸۴۹۵,۷۷	۴	فنی و حرفه ای	
۰,۱۹	۰,۰۸	۵۵۲۷,۵۷	۲	سایر آموزشی	
۲,۵۸	۱,۰۲	۷۴۵۴۸,۳۳	۵۰	جمع آموزشی	
۰,۵۰	۰,۲۰	۱۴۵۶۸,۹۸	۳	آموزش عالی	
۳,۲۴	۱,۲۸	۹۳۷۸۷,۸۱	۲۹۷	تجاری	
۵,۰۷	۲,۰۱	۱۴۶۸۰۲,۶۰	۷۶	اداری	
۰,۲۲	۰,۰۹	۶۳۴۰,۰۱	۷	انتظامی	
۰,۰۰	۰,۰۰	۰,۰۰	۰	بهداشتی	کاربری های شهری
۰,۲۹	۰,۱۱	۸۳۴۲,۸۹	۸	درمانی	
۰,۲۲	۰,۰۹	۶۵۰۳,۲۵	۱	فرهنگی	
۰,۱۳	۰,۰۵	۳۸۹۲,۶۰	۴	مذهبی	
۳,۲۶	۱,۲۹	۹۴۴۰۱,۵۶	۱۲۰	صنعتی	
۴,۳۸	۱,۷۴	۱۲۶۸۷۰,۳۱	۸	ورزشی	
۰,۳۹	۰,۱۵	۱۱۱۷۵,۱۸	۴	گردشگری	
۳,۲۵	۱,۲۹	۹۴۰۷۴,۳۶	۱۳	فضای سبز	
۰,۰۴	۰,۰۲	۱۲۲۵,۸۷	۱	خدمات اجتماعی	
۲,۸۹	۱,۱۵	۸۳۷۶۲,۱۶	۲۲	تاسیسات	
۰,۴۶	۰,۱۸	۱۳۴۳۶,۳۲	۷	تجهیزات	
۰,۰۱	۰,۰۰	۲۲۹,۲۸	۶	ارتباطات و مخابرات	
۲,۶۱	۱,۰۳	۷۵۴۷۹,۷۶	۳۷	حمل و نقل و انبار	
۵۰,۴۶	۲۰,۰۰	۱۱۴۶۰۱۳۵,۵۱	-	معابر	
۱۲۵,۱۲	۴۹,۵۹	۳۶۲۰۲۰۷,۵۴	۵۰۰۲	جمع کاربری های شهری	

جدول شماره ۵- سطوح و سرانه های وضع موجود شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵ (طرح جامع شهر یاسوج ۱۳۸۵)

جمعیت ۹۷۴۰۰				عملکرد	کاربری	تعداد	سطح (متر مربع)	نسبت (در صد)	سرانه (متر مربع)
					مسکونی	۱۲۶۹۸	۴۱۱۷۸۸۰	۲۲,۶۰	۴۶,۸۱
					مهد کودک	۲۰	۱۰۱۳۹	۰,۰۶	۰,۱۲
					دبستان	۶۱	۶۴۹۲۹	۰,۳۶	۰,۷۴
					راهنمایی	۵۰	۶۱۶۸۹	۰,۳۴	۰,۷۰
					دبیرستان	۶۲	۷۶۲۳۱	۰,۴۲	۰,۸۷
				آموزشی	هنرستان	۲۰	۳۱۵۰۴	۰,۱۷	۰,۳۶
					فنی و حرفه ای	۶	۲۰۳۴۸	۰,۱۱	۰,۲۳
					سایر آموزشی	۵	۷۶۳۰	۰,۰۴	۰,۰۹
					جمع آموزشی	۲۲۴	۲۷۲۴۶۹	۱,۵۰	۳,۱۰
				کاربری های شهری	آموزش عالی	۸۴	۵۳۲۴۲۲	۲,۹۲	۶,۰۶
					تجاری	۱۶۸۰	۲۲۶۸۹۶	۱,۲۵	۲,۵۸
					اداری	۳۰۲	۴۷۵۰۴۷	۲,۶۱	۵,۴۱
					انتظامی	۴۱	۵۱۸۳۰	۰,۲۸	۰,۵۹
					بهداشتی	۳	۲۷۵۷	۰,۰۲	۰,۰۳
					درمانی	۱۰۱	۱۹۴۰۹	۰,۴۹	۱,۰۲
					فرهنگی	۱۳	۲۰۴۴۰	۰,۱۱	۰,۲۳
					مذهبی	۲۲	۳۴۱۳۲	۰,۱۹	۰,۳۹
					صنعتی	۳۴۹	۱۴۵۷۲۵	۰,۸۰	۱,۶۶
					ورزشی	۲۹	۱۶۸۲۱۸	۰,۹۲	۱,۹۱
					گردشگری	۱۴	۷۴۶۰۹	۰,۴۱	۰,۸۵
					فضای سبز	۴۳	۴۳۸۱۳۹	۲,۴۰	۴,۹۹
					خدمات اجتماعی	۸	۹۴۰۶	۰,۰۵	۰,۱۱
					تاسیسات	۴۰	۱۰۰۰۲۱	۰,۵۵	۱,۱۴
					تجهیزات	۲۱	۵۶۴۱۳	۰,۳۱	۰,۶۴
					ارتباطات و مخابرات	۲۱	۱۴۳۶	۰,۰۱	۰,۰۲
					حمل و نقل و انبار	۱۱۳	۱۳۱۹۳۴	۰,۷۲	۱,۵۰
					معابر	-	۴۰۷۲۴۱۲	۲۲,۳۵	۴۶,۳۴
					جمع کاربری های شهری	۱۵۸۰۶	۱۱۰۲۱۵۹۷	۶۰,۴۹	۱۲۵,۴۷

اطلاعات کارشناسی شده توسط نگارندگان

دسترسی به امکانات آموزشی

آموزش عمومی نیز به چند گروه مهد کودک، دبستان و پیش دبستان، راهنمایی و متوسطه، پیش دانشگاهی، هنرستان و فنی و حرفه‌ای تقسیم‌بندی شده‌اند. از میان

امکانات آموزشی در دو بخش مراکز آموزش عمومی و مراکز آموزش عالی بررسی شده است. مراکز

دبیرستان، ۲ واحد هنرستان و پیش دانشگاهی پسرانه و ۸ واحد دانشگاه پیام نور و علمی کاربردی است؛ - ناحیه ۳: این بخش اکثر مراکز آموزشی بزرگ مانند دانشگاه یاسوج و مراکز تربیت معلم و خوابگاه دانشگاه آزاد قرار دارند و همچنین یک واحد مهد کودک، ۷ واحد مدرسه ابتدایی، ۷ واحد راهنمایی و ۱۱ واحد دبیرستان وجود دارند؛

- ناحیه (۴) دارای ۵ واحد مهد کودک، ۱۶ واحد دبستان، ۱۳ واحد راهنمایی، ۷ واحد دبیرستان، ۳ واحد هنرستان و ۴ واحد فنی حرفه‌ای و همچنین در این ناحیه ۲ واحد خوابگاه مدارس وجود دارد که زیر نظر آموزش و پرورش اداره می‌شود. دانشگاه آزاد هم در این ناحیه قرار دارد. چنانکه ملاحظه می‌گردد، ناحیه ۲ بیشترین مساحت کاربری آموزشی را به خود اختصاص داده است این در حالی است که به لحاظ تعداد مطلق جمعیت در رتبه دوم نواحی شهری قرار دارد.

دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی

کاربری‌های بهداشتی در سطح شهر یاسوج، شامل فضاهای عمومی نظیر حمام عمومی و توالی عمومی است. کاربری‌های بهداشتی در این شهر ۲۷۵۹ متر مربع است که این میزان ۰.۲٪ درصد از کل سطح شهر است. این سطح شامل ۳ واحد فضای بهداشتی است که یک واحد آن در ناحیه ۱ و دو واحد آن در ناحیه ۲ واقع شده است. سطح کاربری بهداشتی در ناحیه یک ۶۲ متر مربع است. همچنین، سطح تحت کاربری بهداشتی در ناحیه ۲، ۲۷۱۵ متر و سرانه آن (با توجه به جمعیت ۲۳۵۷۴ نفر این ناحیه) ۰/۱۱ متر مربع است.

این مراکز، به جز مرکز آموزش فنی و حرفه‌ای که تحت نظارت اداره کار و امور اجتماعی است، سایر مراکز زیر نظر آموزش و پرورش فعالیت می‌کنند. نتایج حاصل از برداشت میدانی، حاکی است که سطوح تحت کار دیدی آموزش شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵ برابر با ۴۷۲۴۶۹ مترمربع بوده که این میزان ۱/۸ درصد سطح کل شهر را شامل می‌شود و سرانه کاربری آموزشی در شهر ۳،۱۰ متر مربع است. توزیع مراکز آموزشی در نواحی مختلف این شهر یکسان نبوده، سرانه آن در نواحی چهارگانه متفاوت است.

و بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده، ۹۸ مرکز آموزشی در سطح شهر یاسوج وجود دارند که از این تعداد یک واحد مدرسه علمیه، یک واحد آموزشکده فنی و ۲ واحد خوابگاه بوده‌اند که این واحدها جزو واحدهای آموزشی رسمی به حساب نمی‌آیند و حساب نمی‌شوند. از تعداد کل واحدهای آموزشی ۶۴ واحد در ناحیه ۱، ۸۴ واحد در ناحیه ۲، ۲۶ واحد در ناحیه ۳ و ۵۰ واحد در ناحیه ۴ واقع شده‌اند که تعداد این واحدها در مجموع ۲۲۴ واحد است که اختلاف ارقام به دلیل دو نوبت (صبح و عصر) بودن بعضی از مراکز آموزشی و همچنین، سطح مختلف آموزشی است. بیشترین تعداد واحد آموزشی در ناحیه ۲ است که دلیل آن می‌تواند انطباق مرزهای این ناحیه با قسمت‌های مرکزی و هسته شهر باشد.

تعداد واحدهای آموزشی به تفکیک در نواحی مختلف به شرح زیر است:

- ناحیه (یک) دارای ۸ واحد مهدکودک، ۱۳ واحد آموزش ابتدایی، ۱۴ واحد مدرسه راهنمایی و ۲۷ واحد دبیرستان و هنرستان و ۲ واحد فنی و حرفه‌ای است؛ - ناحیه (۲) دارای ۶ واحد کودکستان، ۲۵ واحد آموزش ابتدایی، ۲۵ واحد راهنمایی، ۳۲۰ واحد

یاسوج کاربری ادارات است. به دلیل نقش مرکزیت سیاسی، اداری و امنیتی این شهر و تمرکز ادارات استانی و شهرستانی، سطح وسیعی به این کاربری اختصاص یافته است. کل سطوحی که به کاربری ادارات اختصاص دارد برابر ۴۷۵۰۴۷ متر مربع است که سرانه کاربری اداری ۶/۱۳ مترمربع برای هر نفر است. توزیع سطوح اداری در نواحی چهارگانه این شهر حاکی است که ناحیه یک با ۱۷ درصد و ناحیه دو با ۲۳/۲ درصد و ناحیه سه با ۳۰/۶ درصد و ناحیه چهار با ۳۱/۶ درصد سطوح اداری را به خود اختصاص داده‌اند.

دسترسی به معابر شهری

بی تردید، معابر شهری یکی از کاربری‌های عمده‌ای است که به طور متوسط ۲۵ تا ۳۰ درصد از کل سطوح شهرها را به خود اختصاص می‌دهد و این موضوع به علت اهمیتی است که شبکه معابر در حیات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... شهر ایفا می‌کند. از سوی دیگر، باید توجه داشت که مجموع قوانین و مقررات مربوط به معابر در سطح شهر همیشه به طور کامل رعایت نمی‌شوند و همواره افراط و تفریط‌های متعددی در این زمینه مشاهده می‌شود. این مسأله به ویژه در شهر یاسوج به روشنی مشاهده می‌گردد و این در حدی است که شبکه‌های موجود در این شهر گاهی به نظر می‌رسد که جوابگوی نیازهای شهروندان نیست و با توجه به این که جمعیت شهر و وسایل موتوری روز به روز در حال افزایش است، تنها ۲۲ درصد از سطح شهر یاسوج به این کاربری اختصاص دارد، و سطح موجود معابر در شهر یاسوج برابر با ۴۰۷۲۴۱۲ متر مربع است که از این مقدار ۹۶۵۹۸۵ متر مربع آن در ناحیه یک، ۹۷۶۲۸۸ متر مربع آن در ناحیه دو، ۶۷۰۰۰۴ متر مربع آن در ناحیه سه و

شایان ذکر است که تمامی سطح بهداشتی فوق‌الذکر مربوط به حمام‌های عمومی است که در این نواحی واقع شده‌اند. کاربری‌های درمانی: تا سال ۱۳۶۷ مراکز خدمات درمانی شهر یاسوج ۳۵ واحد بوده که شامل ۲ واحد بیمارستان، ۵ واحد درمانگاه و مراکز بهداشتی درمانی، ۱۸ واحد مطب خصوصی، ۲ واحد مطب دندانساز تجربی، ۴ واحد محل تزریقات و ۴ واحد داروخانه بوده است که این مراکز در مجموع ۰/۶ درصد از شهر را به خود اختصاص داده بودند. هم‌اکنون سطح تحت پوشش مراکز درمانی در شهر یاسوج ۱۳۶۳۶۰ متر مربع است که ۰/۶۹ درصد از کل سطح شهر یاسوج را به خود اختصاص داده است و سرانه کاربری آن در کل شهر برابر ۱/۷۴ متر مربع است. توزیع سطوح درمانی در نواحی مختلف بدین صورت است که در ناحیه یک ۱۵۸۵۷ متر مربع (۴۳/۸۰ درصد) و در ناحیه دو ۴۷۲۶۴ مترمربع (۲۸/۸۸ درصد) در ناحیه سه ۷۱۷۱۳ متر مربع (۴۳/۸۰ درصد) و در ناحیه چهار ۲۸۸۶۶ متر مربع (۱۷/۶۳ درصد) را به خود اختصاص داده است. با وجود این، ناحیه دو با داشتن بیشترین واحدها بیشترین سرانه را به خود اختصاص داده است.

دسترسی به خدمات زیربنایی، اداری و انتظامی

در بررسی دسترسی به خدمات زیربنایی، وجود مراکز هسته دولتی، تأسیسات آب و مخابرات و همچنین جایگاه‌های سوخت (پمپ بنزین) و آتش نشانی مورد توجه قرار گرفت. از کل خدمات زیر بنایی ۶۲/۵ درصد آن در ناحیه ۳ و ۴ واقع شده است. مراکز اداری و انتظامی نیز در نواحی دو با ۲۲۳۵۶ متر مربع، ناحیه سه با ۲۰۴۶۱ متر مربع و ناحیه چهار با ۶۳۴۰ متر مربع پراکنده شده‌اند و ناحیه یک با ۲۶۷۳۳ متر مربع کاربری انتظامی است. یکی از کاربری‌های مهم شهر

انبارداری و... شهر هستند، به طور یکسان در نواحی چهارگانه شهر استقرار نیافته‌اند. ناحیه دو به دلیل وجود بازار در آن دارای بیشترین مراکز تجاری است. در ناحیه چهار بیشترین مراکز تجاری در حاشیه جاده ورودی شهر از سمت سی سخت استقرار یافته‌اند. بخش عمده‌ای از واحدهای تجاری واقع در ناحیه دو در امتداد خیابان مطهری، طالقانی، زاگرس چمران و سینما واقع شده است. به همین علت، می‌توان گفت که این ناحیه قلب تجاری شهر یاسوج است.

دسترسی به فضاهای فرهنگی و هنری

در این بخش وجود مراکز فرهنگی و هنری شامل کتابخانه، مراکز فرهنگی، سینما، سالن اجتماعات و تئاتر و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان مورد توجه قرار گرفت. از کل مراکز فرهنگی و هنری شهر، ۵ مرکز در ناحیه یک با سرانه $0/33$ متر مربع و ۶ مرکز در ناحیه دو با سرانه $0/26$ متر مربع، یک مرکز در ناحیه سه با $0/05$ متر مربع و یک مرکز در ناحیه چهار با $0/22$ است. همچنین، سرانه فضای فرهنگی در کل شهر یاسوج برابر با $0/23$ متر مربع است.

دسترسی به مراکز اقتصادی

در بررسی مراکز اقتصادی، دو شاخص عمده فروشی و بانک مورد توجه قرار گرفتند. از این مراکز حدود ۱۵ درصد در ناحیه یک و ۴۷ درصد در ناحیه دو، $8/9$ درصد در ناحیه سه و ۲۶ درصد در ناحیه چهار واقع شده‌اند. ناحیه دو به علت وجود بازار در آن دارای بیشترین مراکز تجاری است و قلب اقتصادی شهر در این قسمت قرار دارد و پس از آن ناحیه چهار دارای بیشترین مراکز اقتصادی است.

۱۴۶۰۱۳۵ متر مربع آن در ناحیه چهار واقع شده است.

دسترسی به مراکز ورزشی

با بررسی برخوردار بودن نواحی مختلف شهر از میزان مراکز ورزشی، سالن و میدان‌های ورزشی و همچنین احتساب هر یک از مجتمع‌های ورزشی به عنوان یک مرکز و اضافه نشدن امتیاز برای سالن‌های متعدد آن نتایج حاصل نشان می‌دهد که در ناحیه یک ۲۱ درصد و ناحیه دو $12/1$ درصد و ناحیه سه $0/04$ درصد و ناحیه چهار $66/4$ از سطوح ورزشی شهر را به خود اختصاص داده است.

دسترسی به فضای سبز عمومی

کل سطوح فضای سبز، پراکندگی و توزیع فضای سبز در نواحی چهارگانه شهر، نشان می‌دهد که در ناحیه یک $0/33$ درصد، در ناحیه دو $16/5$ درصد، در ناحیه سه $33/2$ درصد و در ناحیه چهار $14/2$ درصد از این فضا توزیع شده است. این در حالی است که فضاهای سبز بزرگ مانند پارک ساحلی شهر که از آن نسبت به سایر فضاهای سبز در شهر بیشتر استفاده می‌شود، خارج از محدوده نواحی چهارگانه است.

چگونگی توزیع فضاهای تجاری

در سال ۱۳۸۵ کل سطوح تحت کاربری تجاری 292200 متر مربع بوده است که این سطوح $1,25$ در صد از کل سطح شهر است. از این میزان در ناحیه یک 24631 متر مربع (۱۵ درصد)، در ناحیه دو 26155 متر مربع (۴۷ درصد)؛ در ناحیه سه 26155 متر مربع (۱۲ درصد)؛ و در ناحیه چهار 32102 متر مربع (۲۶ درصد) از سطوح تجاری توزیع شده است. این مراکز که شامل مراکز خرده فروشی، عمده فروشی،

دسترسی به کاربری‌های اداری

یکی از کاربری‌های مهم شهر یاسوج، کاربری اداری است که به علت مرکزیت سیاسی آن و تمرکز ادارات استانی و شهرستانی، سطح وسیعی به این کاربری اختصاص یافته است. بررسی چگونگی توزیع کاربری‌های اداری در سطح شهر یاسوج، حاکی است که این فضاها بیشتر در دو قسمت شهر تمرکز یافته‌اند: یکی در اطراف میدان آزادی و خیابان‌های گلستان ۱۲، ۱۳ و ۱۴ که عمده‌ترین آنها عبارتند از: استانداری، ستاد فرماندهی انتظامی، اداره امور اقتصادی و دارایی دادگاه انقلاب، کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، دیوان محاسبات اداری، سرفرماندهی یگان مهندسی سپاه پاسداران، اداره امور شعب بانک ملی، اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی، بنیاد شهید، اداره کل مخابرات استان، راهداری استان، فرمانداری شهرستان بویر احمد، ثبت احوال، امور عشایر، مدیریت آب و فاضلاب جهاد سازندگی، صدا و سیما، مرکز یاسوج. قسمت دیگری از شهر که تمرکز ادارات در آن وجود دارد، اطراف میدان کشاورز و خیابان شاهزاده قاسم است. عمده‌ترین اداراتی که در این قسمت استقرار یافته‌اند، عبارتند از: سازمان کشاورزی، سازمان تعاون روستایی، اداره دامپزشکی، اداره کل منابع طبیعی، شرکت آب و فاضلاب، سازمان صنایع دستی، اداره بازرگانی، اوقاف، معادن و فلزات، اداره کل صنایع، اداره کل محیط زیست، بنیاد مسکن، اداره کل راه و ترابری و جهاد سازندگی. کل سطوحی که به کاربری اداری اختصاص دارد، برابر ۵۰۱۸۰۰ متر مربع است. سرانه کاربری اداری ۶،۱۳ متر مربع برای هر نفر است. توزیع سطوح اداری در نواحی چهارگانه این شهر حاکی است که در ناحیه یک ۸۲۷۲۳ متر مربع برابر با ۱۷ درصد، در ناحیه دو ۱۱۵۵۲۵ متر مربع برابر با

۲۳،۲ درصد، در ناحیه سه ۱۵۰۹۰۰ متر مربع برابر با ۳۰،۶ درصد و در ناحیه چهار ۱۵۲۶۴۵ متر مربع برابر با ۳۱،۶ درصد را سطوح اداری به خود اختصاص داده است.

چگونگی توزیع تاسیسات و تجهیزات

این نوع کاربری‌ها در شهر یاسوج سطحی برابر با ۱۵۶۴۳۴ متر مربع را به خود اختصاص داده است که این میزان ۱،۰۳ درصد از کل سطوح شهر است. توزیع آن در هر یک از نواحی چهارگانه به این صورت است که در ناحیه یک ۷۰۱۱ متر مربع و در ناحیه دو ۵۲۰۶ متر مربع، در ناحیه سه ۴۷۰۱۹ متر مربع و در ناحیه چهار ۹۷۱۹۸ متر مربع از اراضی تحت کاربری تاسیسات و تجهیزات را به خود اختصاص داده است.

دسترسی به گورستان‌ها

تعداد گورستان‌های موجود شهر یاسوج ۸ مورد است. این تعداد سطحی برابر با ۹۹۷۰۲ متر مربع از کل سطح شهر را به خود اختصاص داده‌اند، که این میزان ۰،۵ درصد از کل سطح شهر است. این گورستان‌ها در ناحیه یک شامل گورستان‌های محمود آباد، معصوم آباد، یاسوج فرامرزی و در ناحیه سه گورستان تل زالی و گلستان شهدا و در ناحیه چهار گورستان بنسنگان است. از بین گورستان‌های یاد شده، گورستان شهدا با ۳۰۶۴۵ متر مربع بزرگترین گورستان است و به امکانات مربوط به غسل و کفن و دفن مجهز است، ولی سایر گورستان‌های شهر به لحاظ برخورداری از غسل‌خانه و دیگر امکانات دارای محدودیت جدی هستند. گورستان گلستان شهدا هم اکنون به مدیریت شهرداری فعالیت می‌کند.

چگونگی توزیع فضاهای تحت کاربری‌های حمل و نقل و انبار، که ۲۵۹۷۰۲ متر مربع از کل سطوح

شهر یاسوج برابر با ۳۵۶۰۰ متر مربع بوده است که این میزان ۰,۲ در صد از کل سطوح شهری را به خود اختصاص داده و سرانه آن ۰,۴۴ متر مربع است. تعداد مراکز مذهبی در هر کدام از نواحی چهار گانه مورد مطالعه به شرح زیر است که در ناحیه یک ۷ مرکز و در ناحیه دو ۹، در ناحیه سه ۲ و در ناحیه چهار ۴ مرکز کاربری مذهبی وجود دارد.

تحلیل کمی

برای آزمون فرضیات و تحلیل کمی از روش‌های آماری و مدل‌های کمی شامل شش روش مختلف جمع واحدها و مؤسسات در ناحیه، روش استاندارد سازی داده‌های مختلف الجنس، مدل ضریب ویژگی، مدل موریس، اسکالوگرام و تاکسونومی عددی استفاده شده (جدول ۶). ابتدا جمع واحدها و مؤسسات موجود در هر ناحیه که شامل بر ۱۴ گروه می‌شدند، محاسبه شد و بر اساس تعداد مؤسسات در هر یک از نواحی، نواحی مختلف رتبه‌بندی شدند. بر اساس این روش، ناحیه ۲ حائز رتبه اول، ناحیه چهار رتبه دوم و ناحیه ۳ رتبه سوم و ناحیه یک در رتبه بعدی قرار گرفت. برای کاربرد مدل ضریب ویژگی، مؤسسات و واحدهای تجاری خدماتی مورد استفاده در روش اول در شش گروه ادغام شدند. این کار به آن جهت بود که در بسیاری از واحدها تعداد مؤسسات کم بود و تحلیل را مشکل می‌ساخت. در این مدل ناحیه ۲ در رتبه اول قرار گرفت و ناحیه ۱ در رتبه دوم و ناحیه ۴ و ۳ به ترتیب حائز رتبه‌های سوم و چهارم شدند.

در رتبه‌بندی نواحی مورد مطالعه بر اساس مدل موریس ناحیه ۳ حائز رتبه اول شد و نواحی ۲ و ۴ در رتبه‌های دوم و سوم و ناحیه یک در رتبه بعدی قرار گرفت. بر اساس مدل متغیرهای استاندارد شده و ترکیب داده‌های مختلف الجنس ناحیه ۳ حائز رتبه

شهر است، ۱,۴ در صد از کل سطوح شهر را شامل می‌شود. بیشترین تعداد مراکز حمل و نقل و انبار در ناحیه ۲ مطالعاتی واقع شده و تعداد آنها ۵۴ مرکز است و به همین علت ۶۷,۲ در صد معادل ۱۷۴۴۲۶ متر مربع از سطوح تحت کاربری حمل و نقل در این ناحیه واقع شده است. همچنین، تعداد این مراکز در ناحیه یک ۱۰ مورد و در ناحیه سه ۱۲ مورد و در ناحیه چهار ۳۷ مورد است، که مهمترین آنها در ناحیه یک پایانه مسافری است. باید گفت که سایر کاربری‌های دیگر، نظیر کاربری آموزش عالی فنی و حرفه‌ای، درمانی و گردشگری و تفریحی، اداری، نظامی و صنعتی کاربری‌هایی هستند که کارکرد ناحیه‌ای و محله‌ای ندارند و یک مرکز، نیازهای کل جمعیت شهر را برطرف می‌سازد و نیازی نیست که به صورت محله‌ای و ناحیه‌ای بررسی شود.

ویژگی‌های کمی و کیفی کاربری‌های مذهبی

در شهر یاسوج نیز همانند سایر شهرهای دیگر کشور، اعتقادات مذهبی مرتبط با آن، به ایجاد فضاهایی با کاربری مذهبی منجر شده است. وجود مساجد، امامزاده، مصلی و... نمونه‌هایی هستند که به علت وجود اعتقادات مذهبی در شهر یاسوج عینیت کالبدی یافته‌اند. بر اساس مطالعات میدانی، در این شهر مساجد بزرگی نظیر مسجد امامزاده عبد الله در ابتدای جاده آبشار، مسجد امام حسن عسکری در ترمینال، مسجد صاحب الزمان در مرکز شهر و مسجدی در محمودآباد سفلی وجود داشته است. امامزاده عبدالله و امامزاده شاه فرج الله از جمله مکان‌های مذهبی هستند که جز سطوح دارای کاربری مذهبی به شمار آمده‌اند همچنین، مصلای امام خمینی نیز جزو سطوح دارای کاربری مذهبی شهر یاسوج است. به طور کلی، سطوح تحت کاربری مذهبی در

این مدل، ناحیه ۲ در رتبه اول، ناحیه یک در رتبه دوم و ناحیه ۴ در رتبه سوم و در سطح بندی نیز ناحیه ۲ در سطح یک و ناحیه یک در سطح دوم و ناحیه ۴ در سطح سوم قرار گرفتند.

اول و ناحیه ۲، حائز رتبه دوم و ناحیه ۴ در رتبه سوم و ناحیه یک در رتبه آخر قرار گرفت. طبق نتایج اسکالوگرام ناحیه ۲ در رتبه اول و ناحیه ۴ در رتبه دوم و ناحیه یک در رتبه سوم قرار گرفتند و ناحیه ۳ در رتبه بعدی است. بر اساس نتایج

جدول شماره ۶- رتبه‌بندی نهایی درجات توسعه در نواحی چهار گانه شهر یاسوج بر اساس مدل‌های موریس، تاکسونومی، اسکالوگرام، داده‌های مختلف الجنس و ضریب ویژگی

رتبه نهایی	استانداردسازی				ضریب ویژگی	جمع واحدهای خدماتی	ناحیه
	اسکالوگرام	تاکسونومی	داده‌های مختلف الجنس	موریس			
۲	۳	۳	۴	۴	۳	۲	رتبه
۱۴	۲	۲	۴	۱	۲	۳	۱ ارزش عددی
۱	۱	۲	۲	۲	۱	۱	رتبه
۲۱	۴	۳	۳	۳	۴	۴	۲ ارزش عددی
۴	۴	۱	۱	۱	۴	۴	رتبه
۱۲	۱	۴	۱	۴	۱	۱	۳ ارزش عددی
۳	۲	۴	۳	۳	۲	۳	رتبه
۱۳	۳	۱	۲	۲	۳	۲	۴ ارزش عددی

محاسبات نگارندگان

یافت. در ستون آخر ارزش عددی رتبه‌ها جمع و براساس میزان ارزش عددی، رتبه نهایی نواحی مشخص شد؛ بدین ترتیب که بیشترین عدد رتبه بالاتر را به خود اختصاص داد.

تلفیق نتایج مدل‌ها

برای تلفیق نهایی نتایج، ابتدا رتبه‌بندی نهایی در هر یک از شش روش قبلی در جدول بالا خلاصه شد. در مرحله بعدی به هر کدام ارزش عددی داده شد؛ بدین ترتیب که به رتبه ۱ ارزش عددی ۴ و رتبه ارزش عددی ۳ و به رتبه ۴ ارزش عددی ۱ اختصاص

این روش مشخص می‌گردد که هر سکونتگاه به چه خدماتی می‌تواند دسترسی داشته باشد تا نقش مرکزیت را ایفا کند و روابط میان سکونتگاه‌ها و نواحی مختلف شهر بر اساس این رابطه و امکانات سنجیده می‌شود. با تحلیلی از میزان برخورداری نواحی مختلف شهر یاسوج، مشخص گردید که ناحیه ۲ با توجه به میزان برخورداری از بیشترین دسترسی به امکانات مختلف، عنوان مرکزیت نواحی به شهروندان ارائه خدمات می‌دهد و نواحی ۱، ۴ و ۳ از لحاظ میزان این دسترسی در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۷).

بر اساس این روش، ناحیه ۳ رتبه اول و ناحیه ۴ رتبه دوم و ناحیه ۲ رتبه سوم را به خود اختصاص دادند و ناحیه یک رتبه چهارم را حایز گردید.

تحلیل مکان مرکزی شهر

یکی از شاخصه‌هایی که به وسیله آن مرکزیت یک منطقه یا شهر را انتخاب می‌کنند، روش شاخص مرکزیت مکانی است. در این روش هر یک از مناطق مورد مطالعه با توجه به میزان دسترسی به امکانات مختلف بررسی و به عنوان منطقه مرکزی شهر مشخص می‌شود تا بتواند به شهروندان خدمات ارائه دهد. در

جدول شماره ۷- برخورداری از امکانات نواحی شهر یاسوج بر اساس شاخص مرکزیت مکانی

نام سکونتگاه	آموزشی	اداری	تجاری	فضای سبز	تاسیسات و تجهیزات	بهداشتی	خدماتی اجتماعی	ورزشی	مجموع
۱	۶۴	۴۴	۱۵۸	۱۷	۱۰	۱	۱	۹	۱۹۸,۷۵
۲	۳	۹۱	۱۰۷۵	۳	۷	۲	۳	۸	۲۳۵,۸۵
۳	۲۶	۹۱	۱۵۰	۱۰	۱۵	۰	۳	۴	۱۵۴,۳۱
۴	۵۰	۵۶	۲۹۷	۱۳	۲۹	۰	۱	۸	۱۹۱,۵۶
مجموع	۱۴۳	۳۰۲	۱۶۸۰	۴۳	۶۱	۳	۸	۲۹	۲۲۶۹

محاسبات نگارندگان

در کف و داخل کوچه در ارم‌ها (ناحیه ۲) است. متوسط عمومی قیمت زمین نیز از متر مربعی یک میلیون ریال در ناحیه ۳ تا متر مربعی ۳/۵ میلیون ریال در ناحیه ۲ در نوسان است. بیشترین قیمت زمین در ناحیه ۳ و سپس در ناحیه ۱ است. بالاترین قیمت در میدان مرکزی شهر است و سپس در طول چهار محور از آن به اطراف توسعه می‌یابد. این روند به طرف شرق بیش از همه بوده، حتی بخش شمالی ناحیه یک

قیمت اراضی شهری در نقاط مختلف شهر

هدف از بیان و بررسی این مبحث، میزان تأثیر پذیری قیمت زمین و ارزش افزوده آن در مناطق مختلف شهر یاسوج و تأثیرپذیری این دسترسی به امکانات و خدمات در مناطق چهارگانه شهر است. از آنجایی که قیمت زمین در شهر یاسوج از متر مربعی ۸۰۰ هزار ریال تا ۴۰ میلیون ریال تفاوت می‌کند، بیشترین قیمت در بر خیابان اطراف میدان مرکزی شهر و کمترین آن

و سه راه بیمارستان به حدود متر مربعی ۱۵۰ میلیون ریال می‌رسد. از طرف دیگر، قسمت‌های شمالی ناحیه ۲؛ یعنی ارم‌ها و شمال خیابان چهل متری ارم، قیمت زمین به شدت تنزل می‌نماید.

در ناحیه ۳ به علت قرار گرفتن در حاشیه و دوری از مرکز شهر و قرار گرفتن کاربری‌هایی، همچون کاربری‌های نظامی و قرار گرفتن در حاشیه رودخانه و وجود شیب زمین، قیمت زمین در برخی از نقاط در داخل کوچه تا حد ۸۰۰ هزار ریال کاهش یافته است. در ناحیه ۴ به علت نزدیکی به مرکز شهر و وجود کاربری‌های خدماتی و همچنین وجود دانشگاه‌های علوم پزشکی و دانشکده فنی، قیمت زمین افزایش یافته و موجب شده است این ناحیه سومین ناحیه از نظر قیمت باشد؛ هر چند که در محدوده شهرک صنعتی بلکو و نزدیکی به کارخانه‌های پرسروصدا قیمت کاربری‌ها و زمین‌های مسکونی پایین می‌آید و بالاترین قیمت در اطراف دانشگاه علوم پزشکی است و به متر مربعی ۱۵۰ میلیون ریال می‌رسد. (جدول ۸)

و قسمت شرقی ناحیه ۴ را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در ناحیه ۳ نقاط تجاری و بر خیابان اصلی قیمت بیشتری نسبت به مسکونی دارند و در ناحیه (۱) خیابان‌های بلوار بویراحمد، شهید رجایی و به سمت ابوذرها قیمت بالاتری نسبت به سعدی‌ها و ابن سیناها دارند.

متوسط عمومی قیمت زمین در ناحیه ۴ بالغ بر ۱/۳ میلیون ریال در متر مربع و در ناحیه ۳ بالغ بر ۱/۵ میلیون ریال است و این در حالی است که ناحیه ۲ به علت استقرار در مرکز شهر و بیشترین کاربری‌های تجاری در این بخش از قیمت عمومی بالایی برخوردار بوده، قیمت عمومی زمین در آن به ۳۰۰ میلیون ریال در متر مربع می‌رسد. بنابراین، باید گفت که نواحی مختلف بر اساس قیمت به ترتیب شامل ناحیه ۳، ۴، ۱، ۲ هستند. در ناحیه ۲ که قیمت زمین‌های آن از سایر نواحی بیشتر است، از محدوده فلکه ساعت و روبه روی بیمارستان و مرکز شهر یک محله شمال اجتماعی قرار گرفته و قیمت آن نسبتاً بالاتر است. باید گفت قیمت زمین در خیابان سردار جنگل

جدول شماره ۸- میانگین قیمت زمین در اراضی شهری مختلف و مناطق شهر یاسوج در میانه سال ۸۵ (ده هزار ریال در متر مربع)

ناحیه	حد اقل قیمت مکان	حد اکثر قیمت مکان	میانگین قیمت
۱	سعدی‌ها و ابن سیناها	۳۰۰	۱۵۰
۲	قسمت بالای ارم‌ها	۴۰۰۰	۲۵۰۰
۳	زیرتل و گلستان‌ها	۱۵۰	۱۲۰
۴	بالاتر از دانشگاه علوم پزشکی و جهاد	۱۵۰	۱۳۰

مآخذ برداشت میدانی و محاسبات نگارندگان

تحلیل نواحی مختلف از نظر کاربری‌ها

با بررسی‌هایی که از تجزیه و تحلیل نواحی مختلف در دسترسی به امکانات و کاربری‌های مختلف انجام شد، برخی از نواحی در میزان برخورداری از امکانات مختلف در وضعیت موجود دچار کمبودهایی هستند، که براساس برنامه‌ریزی‌های از پیش تعیین شده باید جبران گردند و با توجه به پیش‌بینی جمعیت در سال ۱۴۰۰ میزان سطوح مورد نیاز کاربری‌های مختلف اگر بر اساس برنامه‌ریزی‌های پیش‌بینی شده باشد، در این سال شهر وضعیت مناسبی را خواهد داشت.

به هر حال، باید توجه داشت که هم اکنون نواحی چهارگانه در کاربری‌های مختلف دارای کمبودهایی هستند.

ناحیه ۱: در این ناحیه معابر و فضاهای آموزشی، تجاری، اداری، تاسیسات، فضای سبز، فرهنگی، مذهبی و مسکن از وضعیت مناسبی برخوردارند، ولی در کاربری‌های درمانی و حمل و نقل و ورزشی کمبود زمین وجود دارد.

ناحیه ۲: در این ناحیه سطوح معابر و فضاهای آموزشی، تجاری و اداری دارای وضعیت مناسبی هستند، ولی در کاربری‌های درمانی و فرهنگی و فضای سبز، مذهبی، حمل و نقل و ورزشی دچار کمبود هستند.

ناحیه ۳: در این ناحیه معابر فضاهای آموزشی، تجاری اداری، درمانی و مذهبی از وضعیت مناسبی برخوردارند، ولی در کاربری‌های فضای سبز، فرهنگی، حمل و نقل و ورزشی دچار کمبود هستند.

ناحیه ۴: در این ناحیه فضاهای آموزشی، فرهنگی، ورزشی، معابر و مذهبی وضعیت مناسبی دارند، ولی در کاربری‌های فضای سبز و درمانی کمبود سطح وجود دارد.

سطوح کاربری‌ها و کمبودها در سطح شهر طبق جدول پیوست محاسبه شده است. با توجه به کمبود سطوح در نواحی مختلف بر اساس وجود اراضی بایر، اولویت‌های تعیین شده و همچنین، امکانات مالی، می‌توان در محورهای تعیین شده برای خدمات مختلف نسبت به تأمین زمین و ایجاد خدمات اقدام نمود.

شکل شماره ۲- محله‌بندی و ناحیه‌بندی شهر یاسوج در سال ۱۳۸۵

جدول شماره ۹- پیش بینی سطوح مسکن و خدمات مورد نیاز شهر یاسوج متناسب با جمعیت در سال ۱۴۰۰

عملکرد	کاربری	سراهنه مناسب	تعداد جمعیت ۱۴۴۰۰۰	
			سطح موجود	سطح مورد نیاز
	مسکونی	۳۰,۰	۴۱۱۷۸۸۰	۴۳۲۰۰۰
	مهد کودک	۰,۵۰	۱۰۱۳۹	۷۲۰۰
	دبستان	۱,۰۰	۶۴۹۲۹	۱۴۴۰۰
	راهنمایی	۰,۵۰	۶۱۶۸۹	۷۲۰۰
آموزشی	دبیرستان	۰,۲۵	۷۶۲۳۱	۳۶۰۰
	هنرستان	۰,۲۵	۳۱۵۰۴	۳۶۰۰
	فنی و حرفه ای	۰,۲۰	۲۰۳۴۸	۲۸۸۰
	سایر آموزشی	۰,۱۵	۷۶۳۰	۲۱۶۰
	جمع آموزشی	۲,۸۵	۲۷۲۴۶۹	۴۱۰۴۰
	آموزش عالی	۰,۸۵	۵۳۲۴۲۲	۱۲۲۴۰
	تجاری	۱,۵۰	۲۲۶۸۹۶	۲۱۶۰۰
	اداری	۱,۱۰	۴۷۵۰۴۷	۱۵۸۴۰
	انتظامی	۰,۵۰	۵۱۸۳۰	۷۲۰۰
	بهداشتی	۰,۰۳	۲۷۵۷	۴۳۲
	درمانی	۱,۱۶	۸۹۴۰۹	۱۶۷۰۴
	فرهنگی	۰,۳۹	۲۰۴۴۰	۵۶۱۶
	مذهبی	۰,۵۲	۳۴۱۳۲	۷۴۸۸
	صنعتی	۴,۰۰	۱۴۵۷۲۵	۵۷۶۰۰
	ورزشی	۱,۵۰	۱۶۸۲۱۸	۲۱۶۰۰
	گردشگری	۰,۵۰	۷۴۶۰۹	۷۲۰۰
شهری	فضای سبز	۱۴,۰۰	۴۳۸۱۳۹	۲۰۱۶۰۰
	خدمات اجتماعی	۰,۱۰	۹۴۰۶	۱۴۴۰
	تاسیسات	۰,۷۵	۱۰۰۰۲۱	۱۰۸۰۰
	تجهیزات	۰,۷۵	۵۶۴۱۳	۱۰۸۰۰
	ارتباطات و مخابرات	۰,۱۰	۱۴۳۶	۱۴۴۰
	حمل و نقل و انبار	۵,۰۰	۱۳۱۹۳۴	۷۲۰۰۰
	معابر	۲۵,۰۰	۴۰۷۲۴۱۲	۳۶۰۰۰۰
	جمع کاربری های شهری	۹۱	۱۱۰۲۱۵۹۷	۱۳۰۴۶۴۰

محاسبات نگارندگان

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

از طریق مدل‌های توسعه‌ای و عدالت اجتماعی صورت گرفت، نتایجی به دست آمد که از جمله آنها می‌توان به مواردی از این قبیل دست یافت: شهر یاسوج در مناطق ۱ و ۲ دارای بیشترین و بالاترین میزان دسترسی و نیز برخورداری از امکانات و خدمات شهری نسبت

با توجه به تجزیه و تحلیل‌هایی که بر روی مناطق چهارگانه شهر یاسوج براساس میزان دسترسی به خدمات و امکانات شهری و نیز تأثیر این خدمات و امکانات بر قیمت اراضی شهری و ارزش افزوده آن

قیمت زمین یکسان بوده است. محاسبات آماری از طریق همبستگی نیز نتایج فوق را اثبات می نماید و مشخص می گردد که بین میانگین قیمت زمین در نواحی و میزان برخورداری نواحی از امکانات و خدمات همبستگی مثبت تا حد ۹۵/۲۵ درصد وجود دارد.

با توجه به تفاوت و زن خدمات شهری بحث شده، محاسبه همبستگی از روی درجات توسعه نواحی نیز که از طریق مدل های کمی هموزن شده اند، صورت گرفت. برای این منظور، مجموع ارزش عددی درجات توسعه، در جدول (۱۰) به عنوان متغیر مستقل و قیمت زمین به عنوان متغیر تابع در نظر گرفته و مشخص شد که بین قیمت زمین و درجات توسعه نواحی همبستگی مثبت به میزان ۹۴ درصد وجود دارد (جدول ۱۰). نتایج نشان می دهد که محلات مختلف شهر یاسوج که یکی از شهرهایی است که بر اساس برنامه ریزی جدید تأسیس شده و ساکنان نواحی آن مناسب هستند. میزان ارزش حاصل از ارزش افزوده زمین در نواحی مختلف به شدت تابع امکانات و با عدالت اجتماعی همراه بود.

به نواحی ۴ و ۳ است. در میان نواحی چهار گانه مورد نظر بیشترین قیمت زمین مربوط به ناحیه ای است که بیشترین امکانات و خدمات را دارد. برای مثال، ناحیه ۲ که در مرکزیت شهر قرار داشته و بیشترین واحدهای خدماتی و تجاری را در خود جای داده است و از لحاظ دسترسی به بقیه مناطق کمترین مسافت را دارد، بیشترین قیمت زمین را به میزان ۴۰ میلیون ریال در متر مربع به خود اختصاص داده است. این ناحیه ۴۵/۵ درصد از واحدهای سنجش شده را در خود جای داده که بیشترین آنها تجاری است. لذا اراضی این ناحیه اهمیت تجاری می یابند و گرانتر هستند. پس از ناحیه ۲، ناحیه ۱ قرار دارد که بالغ بر ۲۳ درصد از واحدهای خدماتی، تجاری، آموزشی و مؤسسات را در خود جای داده، با متوسط قیمت زمین به میزان هر متر مربع دو میلیون ریال در رتبه بعدی قرار می گیرد. و ناحیه ۴ با ۱۷ درصد و ناحیه ۳ با ۱۴/۵ درصد در رتبه های بعدی از نظر برخورداری از امکانات و خدمات قرار می گیرند و رتبه آنها از نظر قیمت زمین همین گونه است. بدین ترتیب، در سایر موارد رتبه نواحی از نظر امکانات با رتبه آنها از نظر

جدول شماره ۱۰- محاسبه ضریب همبستگی قیمت زمین در برخورداری از امکانات و درجات توسعه در مناطق چهار گانه

مورد مطالعه

ناحیه	X_i	Y_{i1}	Y_{i2}	X_i	Y_{i1}	Y_{i2}	$X_i Y_{i1}$	$X_i Y_{i2}$
۱	۱۵	۵۰	۶	۲۲۵	۲۵۰۰	۳۶	۷۵۰	۹۰
۲	۲۵۰	۱۰۳	۱۴	۶۲۵۰۰	۱۰۶۰۹	۱۹۶	۲۵۷۵۰	۳۵۰۰
۳	۱۲	۴۳	۲۱	۱۴۴	۱۸۴۹	۴۴۱	۵۱۶	۲۵۲
۴	۱۳	۴۶	۱۹	۱۶۹	۲۱۱۶	۳۶۱	۵۹۸	۲۴۷
جمع	۲۹۰	۲۴۲	۶۰	۶۳۰۳۸	۱۷۰۷۴	۱۰۳۴	۲۷۶۱۴	۴۰۸۹

X_i : میانگین قیمت زمین در ناحیه به ده هزار ریال در متر مربع

Y_i : تعداد سرویس (خدمات) در ناحیه

Y_{i2} : جمع ارزش عددی درجه ی توسعه در ناحیه

پیشنهادها

قطبی شدن ساختار فضایی شهر بر اثر سیاست‌های مدیریتی در امتیاز دادن به یک محیط در جذب امکانات و خدمات و یا عدم توانایی یک محیط در جذب امکانات و خدمات، باعث افزایش کیفیات نامطلوب فضایی شده و خلق فضاهای محروم شهری را سبب گشته است که این فضای محروم، مفهوم خوانایی فضای شهری را به چالش کشانده و قرائت نامطلوبی از فضا را سبب شده است؛ فضایی که نه تنها باعث نمی‌شود مردم خویش را در آن باز یابند و در آن احساس آرامش کنند، بلکه با ایجاد دگر جاها، فضاهای متعارض محرک احساس اضطراب و عدم امنیت شده و شخصیت شهری ساکنان را به چالش کشانده است و این در کاهش مشارکت مردم منطبق با مناطق محروم نمود پیدا کرده است. به هر حال، آنچه تضمین‌کننده موفقیت در بهبود وضعیت یا حل مشکلات خدمات رسانی شهری می‌شود، هماهنگی و تلاش همگون همه نهادها و برنامه‌ریزان موجود در شهر اعم از دولتی و مردمی است؛ به گونه‌ای که با ارائه خدمات یکسان در همه نقاط شهر و در دسترس همه ساکنان شهر بر اساس عدالت اجتماعی، رضایت همه شهروندان و ساکنان را به دنبال داشته باشد.

بدین منظور، پیشنهادهای زیر مفید می‌نماید تا شاهد عدالت اجتماعی در توزیع خدمات و امکانات شهری در ناحیه‌های مختلف شهر یاسوج باشیم:

۱- توجه به عدم اقدامات مقطعی و تصمیمات یکباره و اتخاذ تدابیر مطلوب مالی و اجرایی در زمینه اختصاص و مکانیابی کاربری‌های مورد نیاز مناطق مختلف شهر یاسوج؛

۲- اشاعه رویکرد حاکمیت و نفوذ آن در سطوح گوناگون برنامه‌ریزی شهری به جای نگرش حکومت در مدیریت شهری و عدم نظر گروه‌های فشار در تخصیص منابع و امکانات به مناطق خاص؛

۳- توجه به کمبودها برای توزیع و توجه به نیاز در تخصیص امکانات به شهروندان شهر یاسوج بر اساس رتبه‌بندی نواحی شهر از نظر میزان توسعه یافتگی و نیز توجه به نواحی که دسترسی کمتری به امکانات اساسی مورد نیاز خود در شهر دارند؛

۴- ایجاد ساختار تشکیلاتی غیرمتمرکز برای سازمان‌ها و نهادهای محلی در برنامه‌ریزی راهبردی و برنامه‌ریزی از پایین به بالا؛

۵- حمایت از هویت و فعالیت گروه‌های محروم در جهت کاستن از تضادها و تخصیص امکانات مورد نیاز این گروه‌ها؛

۶- توجه بیشتر به طرح‌های شهری: با توجه به پیش‌بینی‌های جمعیتی و برآورد نیازهای پیش روی این جمعیت به برنامه‌ریزی اصولی برای تحقق و عملیاتی شدن این طرح‌ها پرداخته شود؛

۷- توزیع متناسب امکانات در همه نقاط شهر بر اساس عدالت اجتماعی؛ به گونه‌ای که همه شهروندان احساس رضایت نموده، نیز مسافت کمتری را برای دسترسی به این امکانات و خدمات طی کنند؛

۸- توجه بیشتر به ناحیه ۳ و ۴ شهر، که در وضعیت نامطلوب‌تری در برخورداری از امکانات و خدمات شهری نسبت به دوناچه ۱ و ۲ هستند؛

۹- اختصاص امکانات و خدماتی که بتواند موجب تعادل قیمت اراضی و ارزش افزوده زمین در همه نقاط شهری گردد و رضایت همه شهروندان را به همراه داشته باشد؛

۸- تأمین، ملوین. (۱۳۷۹). جامعه شناسی قشریندی و نابرابری اجتماعی، ترجمه عبدالحسین نیک گهر، نشر توتیا، چاپ دوم.

۹- سید قطب. (۱۳۷۹). عدالت اجتماعی در اسلام (مباحثی در زمینه های جامعه، حکومت، اقتصاد و سیاست)، ترجمه محمد علی گرامی و سید هادی خسرو شاهی، انتشارات کلبه شرق، چاپ بیست و پنجم.

۱۰- حکیمی، محمد. (۱۳۸۰). امام علی (ع) - عدل و تعادل، قم: انتشارات دلیل ما.

۱۱- حسین زاده دلیر، کریم. (۱۳۸۲). برنامه ریزی ناحیه ای، تهران: انتشارات سمت.

۱۲- رسول زاده، سید اسماعیل. (۱۳۷۵). قضاوت ها و حکومت عدالت خواهی علی ابن ابی طالب علیه السلام، تهران: یاسین.

۱۳- قربان نیا، ناصر. (۱۳۷۸). «نگاهی به فقر از منظر جرم شناسی»، نامه مفید، ش ۱۷،

۱۴- قره نژاد، حسن. (۱۳۷۶). «بررسی توزیع جغرافیایی مراکز بهداشتی - درمانی در شهر اصفهان»، تحقیقات جغرافیایی، ش ۴۴ مشهد.

۱۵- کلاول، پل. (۱۳۷۳). جغرافیای نو، ترجمه سیروس سهامی، مشهد.

۱۶- کلت، ابراهیم. (۱۳۸۴). «شهر و عدالت اجتماعی مطالعه موردی گنبد قابوس»، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال دوم، ش ۶.

۱۷- مشهدی زاده دهاقانی، ناصر. (۱۳۷۴). تحلیلی از ویژگی های برنامه ریزی شهری در ایران، علم و صنعت.

۱۰- اولویت دادن به توسعه مناطق کمتر توسعه یافته با توجه به خدمات و امکانات مورد نیاز و کمبودهای اساسی به گونه ای که موجب تعادل منطقه ای گردد.

منابع

۱- اسمیت، دیوید. ام. (۱۳۸۱). «کیفیت زندگی: رفاه انسانی و عدالت اجتماعی»، ترجمه حسین حاتمی نژاد و حکمت شاهی اردبیلی، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال هفدهم، ش ۱۸۶-۴۸۵، بهمن و اسفند.

۲- افروغ، عماد. (۱۳۷۷). فضا و نابرابری اجتماعی (ارایه الگویی برای جدایی گزینی فضایی و پیامدهای آن)، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس.

۳- ایمانی، مصطفی. (۱۳۷۸). «تأمین اجتماعی و امنیت ملی»، فصلنامه تأمین اجتماعی، سال اول، ش ۲.

۴- اذانی، مهری. (۱۳۸۳). «دیدگاه های نو در برنامه ریزی خدمات شهری تبریز»، مجموعه خلاصه مقالات همایش علمی تخصصی شهرها و مردم، ۱۰۷.

۵- اذانی، مهری. (۱۳۸۶). «ارزیابی استراتژیک محیط و پایداری محیطی شهر اصفهان از منظر قرن ۲۱»، مجموعه مقالات دومین همایش ملی جغرافیا و قرن ۲۱، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد.

۶- پاگ، سدریک. (۱۳۸۳). شهرهای پایدار در کشورهای در حال توسعه، ترجمه ناصر محرم نژاد، تهران: مرکز مطالعات و شهرسازی و معماری.

۷- پیران، پرویز. (۱۳۶۶). «شهرنشینی شتابان و ناهمگون (قسمت سوم: مسکن ناهنجار)»، اطلاعات سیاسی-اقتصادی، سال دوم، ش ۱۶، بهمن ماه.

- ۱۸- مهندسین مشاور. (۱۳۷۹). طرح جامع یاسوج (گزارش مرحله دوم) سازمان مسکن و شهرسازی استان کهگیلویه و بویراحمد.
- ۱۹- ماسگریو، ریچارد. (۱۳۷۲). مالیه عمومی در تئوری و عمل، ترجمه مسعود محمدی ویداله ابراهیمی فر، تهران: انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
- ۲۰- مرصوصی، نفیسه. (۱۳۸۳). «تحلیل فضایی عدالت اجتماعی در شهر تهران»، ماهنامه پژوهشی - آموزش شهرداری ها، ش ۶۰، ۲۱- شکویی، حسین. (۱۳۷۳). دیدگاه های نو در جغرافیای شهری، جلد اول، تهران: انتشارات سمت.
- ۲۲- معمار زاده، قدرت اله. (۱۳۷۴). گزارش توسعه انسانی، تهران: سازمان برنامه و بودجه.
- ۲۳- میسرا، آر پی. (۱۳۵۲). شناخت روش برنامه ریزی مکانی برای عمران روستایی در ایران، سازمان برنامه و بودجه، ۲۶.
- ۲۴- شکویی، حسین. (۱۳۷۷). جغرافیای کاربردی و مکتب های جغرافیایی، مشهد: انتشارات استان قدس رضوی، چاپ چهارم.
- ۲۵- صرافی، مظفر. (۱۳۷۵). «توسعه پایدار و مسؤولیت برنامه ریزان شهری»، معماری و شهر سازی، ش ۳۵، ۲۶- نسترن، مهین. (۱۳۸۰). «تحلیل و سنجش درجه تمرکز و پراکنش شاخص های بهداشتی ° درمانی شهر اصفهان»، مجله پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان جغرافیا و توسعه، ش ۹.
- ۲۷- ویلر اس، ام، وتی بیتلی. (۱۳۸۴). نوشتارهایی در باره توسعه پایدار شهری، ترجمه کیانوش ذاکر حقیقی، مرکز مطالعات و شهرسازی و معماری.
- ۲۸- وارثی، و همکاران. (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی شهر از منظر عدالت اجتماعی مورد زاهدان، جغرافیا و توسعه، ش ۱۱، ۲۹- واستیوا، گوستا. (۱۳۷۷). «توسعه» در نگاهی نو به مفاهیم توسعه، ترجمه دکتر فریده فرهی و وحید بزرگی، تهران: انتشارات نشر مرکز.
- ۳۰- هاروی، دیوید. (۱۳۷۶). عدالت اجتماعی و شهر، ترجمه فرخ حسامیان، محمد رضا حائری و بهروزمنادی زاده، تهران: شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری وابسته به شهرداری.
- 31- Fakoohe, naser. 2004, urban Anthropologe, Tehran, Ney publication.p. 208 (In persion)
- 32- Filho, W.L. (2000), Dealing with Misconception on the concept of sustainability. International Journal of Suatainability in higher Education. Vol 1 no 1
- 33- WECD. (1987), out commun future, oxford university press
- 34- Runciman, W.G. (1966), *Reletive Deprivation and social justice*, London.
- 35- Scout. Allen Jan. (2005), *City, Rivers of the world*, Translation, pantea Lotfe Kazemy, thran publication processing and urban planning, P24-28 (In Persian)